

Projekt "ATTACH – Adult Education addressing today's Challenges"

2022-1-DE02-KA220-ADU-000089906

POLITIČKA DIMENZIJA RADA OBRAZOVANJA ODRASLIH NA CIPRU, GRČKOJ, HRVATSKOJ I NJEMAČKOJ

Radni paket 2 – Istraživačka studija

Informacije

Naziv intelektualnog ishoda: Politička dimenzija rada edukatora odraslih u Cipru, Grčkoj, Hrvatskoj i Njemačkoj

Izdanje: Prvo izdanje, 2023

Ovo istraživačko izvješće izrađeno je u okviru projekta "ATTACH – Adult Education Addressing Today's Challenges."

Doprinos pojedinih partnera po državama:

Cipar: ARISTA DEKA LTD

Grčka: Social Innovation & Cohesion Institute – Fifty Fifty

Hrvatska: PUČKO OTVORENO UČILIŠTE ČAKOVEC

Njemačka: uDevelop

Projekt: ATTACH – Adult Education Addressing Today's Challenges

Broj projekta: 2022-1-DE02-KA220-ADU-000089906

Projektni koordinator: uDevelop - Germany

Partnerstvo:

Financiranje:

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Erasmus+ Programme

Podrška Europske komisije za izradu ove publikacije ne znači odobravanje sadržaja, koji odražava samo stavove autora, a Komisija se ne može smatrati odgovornom za bilo kakvu upotrebu informacija sadržanih u njoj.

Sadržaj

1. UVOD	5
2. Što obuhvaća politički aspekt obrazovanja odraslih?	6
2.1. Građanstvo kao koncept	6
2.2. Što definiramo kao “građanski odgoj i obrazovanje”?	8
2.3. Građanski odgoj i obrazovanje i obrazovanje odraslih	10
2.4. Istraživanje uloge i kompetencija edukatora odraslih polaznika	11
3. Europski okvir za građansko obrazovanje i obrazovanje odraslih	14
3.1. Stanje građanskog odgoja i obrazovanja u EU	14
3.2. Vještine i kompetencije za aktivno građanstvo	16
3.3. Poticanje aktivnog građanstva putem obrazovanja odraslih	17
3.4. Rezolucija Europskog parlamenta od 6. travnja 2022. o provedbi europske građanske inicijative (2021/2008(INI))	18
4. Obrazovanje odraslih na Cipru, Grčkoj, Hrvatskoj i Njemačkoj	19
4.1. Politike obrazovanja odraslih: bliži pogled na kontekst nacionalne politike za obrazovanje odraslih	19
4.2. Obilježja obrazovanja odraslih u Hrvatskoj, Cipru, Grčkoj i Njemačkoj	22
4.3. Uloga i status edukatora odraslih u Hrvatskoj, Cipru, Grčkoj i Njemačkoj	24
4.4. Politička dimenzija obrazovanja odraslih na Cipru, Hrvatskoj, Grčkoj i Njemačkoj	26
5. Rezultati konzultacija s dionicima	29
6. Rezultati istraživanja o kompetencijama koje su potrebne nastavnicima odraslih u političkom pogledu	30
7. Zaključak	39
8. DODATAK: Primjeri dobre prakse	41
Cipar	41
Ustanove za obrazovanje odraslih	41
DIGCIT – Strategic partnership to develop open educational resources for teaching digital citizenship. (DIGCIT – Strateško partnerstvo za razvoj otvorenih obrazovnih resursa za poučavanje o digitalnom građanstvu.)	42
Hrvatska	42
Handbook for Educators - Assisting the Implementation of Civic Education (Priručnik za poučavatelje - Pomoć pri realizaciji Građanskog odgoja i obrazovanja)	42
Guide: How all Teachers can support citizenship and human rights education: A Framework for the development of competencies (Vodič: Kako svi učitelji mogu podržati obrazovanje o građanstvu i ljudskim pravima: okvir za razvoj kompetencija)	43
Grčka	44
National Center for Public Administration and Local Government (EKDDA) – Civic Education for Adult Educators (Nacionalni centar za državnu upravu i lokalnu samoupravu (EKDDA) – Građansko obrazovanje za nastavnike odraslih)	44
Greek Adult Education Association (GAEA) / Grčka udruga za obrazovanje odraslih (GAEA)	45
Njemačka	47
Volkshochschulen (VHS) – Adult Learning Centers / Volkshochschulen (VHS) – Centri za	

obrazovanje odraslih	47
Njemački institut za obrazovanje odraslih – DIE	47
Izvori	49

1. UVOD

"Politička dimenzija rada edukatora odraslih na Cipru, u Grčkoj, Hrvatskoj i Njemačkoj" istraživačka studija osmišljena je u okviru Erasmus+ strateškog partnerstva "ATTACH - Obrazovanje odraslih u suočavanju s izazovima današnjice". Primarni cilj projekta je ojačati kontinuirani profesionalni razvoj edukatora koji rade s odraslima, s posebnim naglaskom na vještine koje potiču aktivno uključivanje u građanska i društvena pitanja među polaznicima obrazovanja odraslih. Ovaj izvještaj nastoji postići dublje razumijevanje političkog aspekta odgovornosti edukatora odraslih u zemljama partnerima. Ispituje u kojoj mjeri je ova politička dimenzija ugrađena u zadatke edukatora odraslih, uzimajući u obzir kontekstualne i individualne čimbenike. Ovo ispitivanje obuhvaća ne samo nacionalne politike, već i kompetencije edukatora. Ovaj izvještaj namjerava uspostaviti polazište za nadolazeće aktivnosti projekta, koje se vrte oko stvaranja relevantnih obrazovnih resursa za edukatore odraslih unutar partnerskih zemalja.

Usredotočeni smo na pronalazak odgovora na sljedeća ključna istraživačka pitanja:

- Prvo, u kojoj mjeri i na koji način politički aspekt građanskog odgoja i obrazovanja obilježava programe obrazovanja odraslih u partnerskim zemljama? Nadalje, koje mogućnosti postoje za uključivanje ili unaprjeđenje političke dimenzije u praksi edukatora odraslih?
- Koje su primarne sposobnosti, vještine ili domene kompetencija koje edukatori odraslih trebaju unaprijediti kako bi učinkovito integrirali političku dimenziju u svoju nastavu?

Ovo istraživanje se temelji na četiri odabrane metode: analiza literature, analiza politike, konzultacije s dionicima i anketa. Kombiniranjem ove četiri metode omogućuje se sveobuhvatno razumijevanje dosadašnjih istraživanja na ovom području, konteksta politike obrazovanja odraslih u partnerskim zemljama projekta i potreba edukatora odraslih za razvoj njihovih kompetencija građanskog angažmana.

Struktura izvješća je sljedeća: Prvo, predstavljamo teorijske temelje za politički aspekt, nakon čega slijedi sažetak relevantnih politika Europske unije. Nakon toga, u drugom dijelu otkrivamo naša istraživanja provedena unutar partnerskih zemalja. Na kraju nudimo zaključke koji se sastoje od preporuka za sljedeće faze i poduhvate ovog projekta.

2. Što obuhvaća politički aspekt obrazovanja odraslih?

Politička dimenzija obrazovanja odraslih može se shvatiti kroz leću "građanskog angažmana", jedno od sedam domena kompetencija definiranih unutar Europske strategije osposobljavanja (ETS) Model kompetencija za trenere (SALTO, 2014). Unutar ove domene kompetencija, postoje četiri različite kompetencije: povezivanje politika i obrazovnih programa, integriranje vrijednosti i uvjerenja, podržavanje polaznika u razvijanju kritičkog razmišljanja i primjenjivanje načela demokracije i ljudskih prava. Naš pristup političkom aspektu usredotočen je na građanski odgoj i obrazovanje i različite aspekte područja kompetencija "građanskog angažmana".

Na temelju ovog, ovo poglavlje ima za cilj uspostaviti konceptualne temelje za političku facu obrazovanja odraslih. Naglašava značajan fond literature o konceptima građanstva i građanskog odgoja i obrazovanja. Ovo poglavlje pruža kontekstualnu pozadinu za naše istraživanje u suradničkim nacijama i naredne napore projekta ATTACH.

2.1. Građanstvo kao koncept

Građanstvo je složen i višestruk pojam koji igra ključnu ulogu u oblikovanju odnosa između pojedinaca i države. Obuhvaća pravne, političke, društvene i kulturne dimenzije, ocrtavajući prava, odgovornosti i privilegije pojedinaca unutar određene političke zajednice.

Koncept građanstva može se pratiti unatrag do gradova i gradovima-državama drevne Grčke, gdje se općenito odnosio na vlasnike imovine, ali ne na žene, robove ili siromašnije članove zajednice¹. Građanin u Grčkoj gradu-državi imao je pravo glasa i bio je obavezan na oporezivanje i vojnu službu. Rimljani su koristili građanstvo kao sredstvo za razlikovanje stanovnika grada Rima od naroda čije je teritorije Rim osvojio i inkorporirao. Kako se njihovo carstvo nastavljalo širiti, Rimljani su dodjeljivali građanstvo svojim saveznicima diljem prostora Italije, a zatim i narodima u drugim rimskim provincijama. Do 212. godine, građanstvo je prošireno na sve slobodne stanovnike carstva, pružajući pravne privilegije unutar njega. Američka i Francuska revolucija u 18. stoljeću kristalizirale su moderni koncept građanstva, pri čemu pojam građanin ukazuje na posjedovanje određenih sloboda usprkos prisilnim moćima apsolutističkih monarha.

¹ *Citizenship*. (2023). Izvor: Britannica: <https://www.britannica.com/topic/citizenship>

Enciklopedija Britannica definira "građanstvo" kao najprivilegiraniji oblik nacionalnosti. Enciklopedija se usredotočuje na pravni aspekt građanstva, primjećujući da je građanstvo odnos između pojedinca i države prema kojoj pojedinac duguje odanost i zauzvrat, ima pravo na njenu zaštitu. Građanstvo implicira status slobode s pratećim odgovornostima. Građani imaju određena prava, dužnosti i odgovornosti koje su uskraćene ili samo djelomično proširene na strance i druge osobe bez građanstva koje borave u zemlji. Puna politička prava, uključujući pravo glasanja i obnašanje javnih dužnosti, temelje se na građanstvu. Uobičajene odgovornosti građanstva uključuju odanost, oporezivanje i vojnu službu².

Kako je definirao T.H. Marshall u svojem seminalnom djelu "Građanstvo i društvena klasa" (1950), građanstvo se često kategorizira u civilna, politička i socijalna dimenzije. Civilna prava obuhvaćaju slobode poput slobode govora, okupljanja i vjere, osiguravajući da pojedinci mogu sudjelovati u društvu bez straha od proizvoljnog represije. Politička prava odnose se na sudjelovanje u političkom procesu, poput glasanja i sudjelovanja u javnom diskursu. Socijalna prava uključuju pristup društvenim uslugama poput obrazovanja, zdravstva i programa socijalne skrbi, s ciljem ublažavanja nejednakosti i osiguravanja osnovnog standarda života svim građanima³.

Ideja građanstva se razvijala kroz vrijeme, odražavajući promjene u političkim, ekonomskim i društvenim krajolicima. Na primjer, perspektiva sociologa Zygmunta Baumana o "tekućoj modernosti" daje uvid u suvremene izazove tradicionalnim shvaćanjima građanstva, budući da fluidna i dinamična priroda modernog društva čini uspostavljene granice i identitete propusnijima⁴. Ovu dinamiku odražavaju i djela teoretičara poput Saske Sassen, koja istražuje implikacije globalizacije na građanstvo i pojavu novih oblika transnacionalne pripadnosti.

Bryan S. Turnerov "Nacrt teorije građanstva" (1990.) značajno je pridonio našem razumijevanju građanstva. Ovo djelo pruža sažeti okvir za shvaćanje višeslojne prirode građanstva, ističući ključne dimenzije i implikacije. Između ostalog, Turner prati povijesni razvoj građanstva od antičkih vremena do suvremenog društva, istražuje tri temeljne dimenzije građanstva - civilnu, političku i socijalnu - i razmatra kako građanstvo pridonosi osjećaju pripadnosti i samoodređenja. Štoviše, Turner ističe ulogu građana u oblikovanju društvenih normi i politika kroz aktivizam i nudi kritički pregled ograničenja i isključenja građanstva.

² *Citizenship*. (2023). Izvor: Britannica: <https://www.britannica.com/topic/citizenship>

³ Marshall, T. (1950). *Citizenship and Social Class*. Cambridge University Press. Izvor: http://www.jura.unibielefeld.de/lehrstuehle/davy/wustldata/1950_Marshall_Citizenship_and_Social_Class_OCR.pdf

⁴ Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Polity Press. Izvor: <https://giuseppicapograssi.files.wordpress.com/2014/01/bauman-liquid-modernity.pdf>

Posljednjih su se godina rasprave o građanstvu ispreplele s raspravama o multikulturalizmu, integraciji i politici identiteta. Radovi političkih teoretičara kao što su Will Kymlicka i Bhiku Parekh istražuju napetosti koje proizlaze iz suživota različitih kulturnih, vjerskih i etničkih skupina unutar jedne nacionalne države. Uspostavljanje ravnoteže između očuvanja kulturnih identiteta i njegovanja zajedničkog građanskog identiteta ostaje središnji izazov za suvremena društva.

2.2. Što definiramo kao “građanski odgoj i obrazovanje”?

Građanski odgoj i obrazovanje postao je ključan stup dobro funkcionirajućeg društva u svijetu koji se neprestano mijenja, gdje međusobna povezanost nadilazi geografske granice i kulture. Izvan uobičajenih područja čitanja, pisanja i aritmetike, razvoj odgovornih i aktivnih građana zauzeo je središnje mjesto u obrazovnom diskursu.

UNESCO (1998.) je definirao građansko obrazovanje kao "obrazovanje djece od ranog djetinjstva da postanu jasni i prosvijetljeni građani koji sudjeluju u odlukama koje se tiču društva"⁵.

U akademskoj literaturi različite definicije građanskog obrazovanja odnose se na formalno, neformalno i informalno obrazovanje. Građansko obrazovanje bitna je komponenta modernih obrazovnih sustava. Cilj mu je opremiti pojedince znanjem, vještinama i vrijednostima potrebnim za aktivno sudjelovanje u svojim zajednicama, društvima i globalnom svijetu. Ova vrsta obrazovanja nadilazi tradicionalne akademske predmete i fokusira se na kultiviranje informiranih građana koji duboko razumiju svoja prava, odgovornosti i uloge unutar društvenog okvira. Informirani građanin bolje je opremljen za kritičku analizu informacija, razlikovanje činjenica od dezinformacija i donošenje razumnih odluka u svijetu koji vrvi različitim informacijama.

U srži, građanski odgoj i obrazovanje teži prenijeti razumijevanje načela demokracije, ljudskih prava, socijalne pravde i etičkog odlučivanja. To uključuje poučavanje pojedinaca o strukturi i funkcioniranju vladinih sustava, vladavini prava i važnosti građanskog sudjelovanja. Ovo znanje omogućuje pojedincima da donose informirane odluke, kritički analiziraju informacije i sudjeluju u smislenom javnom diskursu.

Nadalje, građanski odgoj i obrazovanje je inkubator za njegovanje aktivnog sudjelovanja i društvene odgovornosti. To uključuje glasanje na izborima i uključivanje u društveno korisni rad, zagovaranje društvenih pitanja i rješavanje problema u suradnji.

⁵ (2019). *ADULT EDUCATION AND CITIZENSHIP*. European Association for the Education of Adults (EAEA).

Građanski odgoj i obrazovanje osnažuje pojedince da izraze svoja mišljenja, pridonesu raspravama o politikama i rade na pozitivnim društvenim promjenama.

U vremenu u kojem su globalizacija i digitalna povezanost proširili horizonte interakcije, građanski odgoj i obrazovanje dobiva globalnu dimenziju. Potiče pojedince da sebe vide kao članove svojih neposrednih zajednica i kao međusobno povezane članove globalnog sela. Ova svijest njeguje osjećaj empatije, međukulturnog razumijevanja i prepoznavanja zajedničkih ljudskih vrijednosti, pridonoseći mirnijem i suradničkom svijetu.

Postoje tri osnovne metodologije za poticanje građanskog obrazovanja:

- **Obrazovanje ili učenje o građanstvu:** podučavanje ili stjecanje znanja vezanih uz građanstvo
- **Obrazovanje ili učenje kroz građanstvo:** učenje sudjelovanjem u aktivnostima vezanim uz građanstvo
- **Obrazovanje ili učenje za građanstvo:** učenje s ciljem učinkovitog prakticiranja građanstva

Stjecanje znanja o građanstvu tradicionalno pripada području formalnog obrazovanja, ističući građanstvo kao status. Navedeno uključuje opskrbljivanje učenika informacijama i opsežnim razumijevanjem kulturnih i povijesnih uvida te društvenih i političkih okvira i procesa. Suprotno tome, učenje kroz građanstvo obuhvaća participativno i aktivno uključivanje (učenje kroz rad), izvedivo u formalnim i neformalnim obrazovnim okruženjima i svakodnevnim rutinama. Ovaj oblik učenja naglašava građanstvo kao praksu, s fokusom na aktivno sudjelovanje i uključivanje "promišljenog razmatranja i rasprave o raznolikim iskustvima građanstva u svakodnevnom životu". S druge strane, učenje za građanstvo kombinira dva prethodno spomenuta pristupa učenju i vrti se oko "opremanja učenika alatima (koji se sastoje od znanja i razumijevanja, vještina i sposobnosti, vrijednosti i sklonosti) koji ih osnažuju da se aktivno i promišljeno uključe u uloge i odgovornosti s kojima se susreću kao odrasli". Kalekin-Fishman tvrdi da je ovaj oblik građanskog odgoja i obrazovanja posebno prikladan za obrazovanje odraslih.

Zaključno, građanski odgoj i obrazovanje je dinamična i bitna sastavnica suvremenih obrazovnih sustava. Oprema pojedince znanjem, vještinama i vrijednostima potrebnim za smisleno sudjelovanje u njihovim zajednicama i širem svijetu. Kako se društva nastavljaju razvijati, stvaranje informiranih, angažiranih i društveno odgovornih građana ostaje kamen temeljac u izgradnji pravednog, ravnopravnog i skladnog globalnog društva.

2.3. Građanski odgoj i obrazovanje i obrazovanje odraslih

Iako se građanski odgoj i obrazovanje često povezuje sa formalnim školovanjem, budući da je integriran u nastavne planove i programe kroz predmete poput društvenih znanosti, politike i prava, jednako je važno prepoznati njegov značaj i u području obrazovanja odraslih. Programi obrazovanja odraslih pružaju platformu pojedincima za pristup građanskom odgoju i obrazovanju čak i nakon formalnog školovanja. To je posebno važno za odrasle koji su iz raznih razloga možda propustili te teme u mladosti.

Obrazovanje odraslih, ili andragogija, prepoznaje da odrasli imaju različite potrebe i motivacije za učenje u usporedbi s djecom i mladima. Odrasli često dolaze u proces učenja s bogatim iskustvom, spremnošću za primjenu novog znanja i željom za relevantnošću. Kada je riječ o građanskom odgoju i obrazovanju, načela učenja odraslih mogu se učinkovito primijeniti za stvaranje smislenih i učinkovitih iskustava učenja.

Građanski odgoj i obrazovanje odraslih nudi nekoliko koristi koje pridonose i individualnom rastu i društvenom razvoju. Bavljenje građanskim odgojem i obrazovanjem oprema odrasle znanjem za donošenje informiranih odluka o društvenim, političkim i građanskim pitanjima koja utječu na njihove živote i zajednice. Građanski odgoj i obrazovanje potiče odrasle na aktivno sudjelovanje u građanskim aktivnostima, kao što su glasanje, volontiranje u zajednici i zagovaranje, čime se jačaju demokratski procesi. Nadalje, promicanjem razumijevanja i tolerancije među različitim skupinama, građanski odgoj i obrazovanje doprinosi izgradnji kohezivnijih i inkluzivnijih društava. Štoviše, kada odrasli steknu vještine za analizu informacija i kritičko konstruktivno dijalogiziranje, oni se osnažuju za rješavanje društvenih izazova i zagovaranje pozitivnih promjena. Konačno, građanski odgoj i obrazovanje može potaknuti strast za cjeloživotnim učenjem, potičući odrasle da se kontinuirano obrazuju o promjenama u društvu i globalnoj dinamici.

U svijetu koji se brzo mijenja, u kojem se društva suočavaju sa složenim izazovima koji sežu od ekoloških pitanja do društvenih nejednakosti, građanski odgoj i obrazovanje postaju sve važniji. Iako formalno obrazovanje igra značajnu ulogu u prenošenju tih vrijednosti i vještina, uključivanje građanskog odgoja i obrazovanja u područje obrazovanja odraslih jednako je važno. Odrasli polaznici, sa svojim raznolikim iskustvima i motivacijama, imaju potencijal biti aktivni pokretači promjene u svojim zajednicama i šire. Primjenom načela učenja odraslih, osmišljavanjem relevantnih sadržaja i nudeći fleksibilne formate učenja, programi građanskog odgoja i obrazovanja za odrasle mogu osnažiti pojedince da postanu odgovorni, informirani i angažirani građani, potičući rast dinamičnih i demokratskih društava.

Budući da ne postoji općeprihvaćena metoda poučavanja građanstva niti općeprihvaćeno točno nazivlje, u ovom izvješću izmjenjujemo i koristimo termine "građanski odgoj i obrazovanje" i "politička dimenzija".

Kako mi shvaćamo, građanski odgoj i obrazovanje obuhvaća svijest o pravima i odgovornostima te njihovu praktičnu primjenu relevantnu za svakodnevni život. To uključuje razumijevanje društvenih i političkih procesa, razumijevanje funkcioniranja različitih struktura, poticanje kritičkog i introspektivnog razmišljanja te naglašavanje aktivne uloge učenika – njihovog dinamičnog uključivanja i doprinosa svojoj zajednici i društvu u cjelini.

2.4. Istraživanje uloge i kompetencija edukatora odraslih polaznika

Uloga edukatora odraslih polaznika u građanskom odgoju i obrazovanju

Edukatori u obrazovanju odraslih imaju ključnu ulogu u opremanju odraslih osoba znanjem, vještinama i stavovima potrebnim za učinkovito sudjelovanje u demokratskim društvima i pozitivan doprinos njihovim zajednicama. Njihova uloga obuhvaća različite kompetencije koje im omogućuju stvaranje značajnih i utjecajnih iskustava učenja.

Edukatori u obrazovanju odraslih moraju biti sposobni primijeniti niz metoda poučavanja, poput iskustvenog učenja, participativnih pristupa i reflektivnih rasprava, kako bi uključili polaznike u istraživanje složenih koncepata građanskog obrazovanja. Osim toga, građansko obrazovanje zahtijeva od pojedinaca kritičku analizu informacija iz različitih izvora, razlikovanje činjenica od mišljenja i snalaženje u širokom medijskom krajoliku. Edukatori u obrazovanju odraslih pomažu polaznicima razvijati vještine kritičkog razmišljanja i medijske pismenosti, omogućujući im da donose informirane odluke i aktivno sudjeluju u građanskom životu. U današnjem globaliziranom svijetu, međukulturna kompetencija je ključna za razumijevanje različitih perspektiva i suradnju s pojedincima različitih pozadina. Edukatori u obrazovanju odraslih potiču međukulturnu kompetenciju stvaranjem inkluzivnih okruženja za učenje, promicanjem međukulturnog dijaloga i rješavanjem pitanja koja se odnose na identitet, raznolikost i toleranciju. Kao što je gore spomenuto, građanski odgoj i obrazovanje nadilazi pravne okvire; obuhvaća etičke i moralne dimenzije. Edukatori moraju omogućiti rasprave o vrijednostima, etici i odgovornom građanskom životu, pomažući polaznicima da razmisle o svojoj ulozi kao aktivnim doprinositeljima društvu i kao čuvarima etičkog ponašanja. Edukatori pružaju polaznicima čvrstu osnovu građanskog znanja, uključujući razumijevanje političkih sustava, ljudskih prava, socijalne pravde i uloga i odgovornosti građana. To znanje osnažuje pojedince da se uključe u značajne građanske akcije i donose informirane odluke. Građanski odgoj i obrazovanje uključuje otvoreni i poštovanje vrijedan dijalog o različitim perspektivama, čak i kada se

mišljenja razlikuju. Odgovornost edukatora u obrazovanju odraslih je stvaranje prostora za konstruktivne razgovore, omogućujući polaznicima da dijele ideje, traže pretpostavke i razvijaju učinkovite komunikacijske vještine. Uspješni edukatori u obrazovanju odraslih osnažuju polaznike da postanu zagovornici društvenih promjena tako što ih uče kako izraziti svoje zabrinutosti, sudjelovati u javnom dijalogu i utjecati na odluke politike. Ova kompetencija omogućuje građanima da se suoče s društvenim izazovima i promiču pozitivne transformacije.

Vještine i kompetencije edukatora u obrazovanju odraslih

Vještine i kompetencije koje se često spominju u literaturi kao bitne za edukatore u obrazovanju odraslih usko se podudaraju s kompetencijama ili aspektima unutar političke dimenzije ETS-ovog modela kompetencija. Izvešće "Ključne kompetencije za stručnjake za obrazovanje odraslih" identificira skup kompetencija, kategoriziranih u dvije grupe, primjenjivih na sve stručnjake koji rade u sektoru obrazovanja odraslih. Ove kompetencije obuhvaćaju⁶:

- Biti potpuno autonoman cjeloživotni učenik
- Biti komunikator i timski igrač
- Biti odgovoran za daljnji razvoj učenja odraslih polaznika
- Biti stručan u poučavanju drugih
- Biti uspješan u primjenjivanju različitih modela učenja, stilova i tehnika u radu s odraslim polaznicima
- Biti dobar motivator
- Uspješno se nositi s različitim profilima odraslih polaznika i njihovih potreba
- Uspješno procjenjivati potrebe učenja odraslih polaznika
- Uspješno osmisliti proces učenja
- Biti uspješan savjetnik u procesu poučavanja

U skladu s tim, Ured za karijeru i obrazovanje odraslih (OCTAE) američkog Ministarstva obrazovanja kroz projekt "Promicanje učinkovitosti nastavnika (edukatora) u obrazovanju odraslih" razvio je "Kompetencije nastavnika obrazovanja odraslih" kako bi se identificirala znanja i vještine potrebne nastavnicima/edukatorima obrazovanja odraslih za poboljšanje učenja i uspjeha polaznika. Prema projektu, četiri domene predstavljaju široka područja aktivnosti za edukatora u obrazovanju odraslih:

- ✓ Praćenje i upravljanje učenjem i uspjehom polaznika putem bilježaka
- ✓ Planiranje i pružanje visoko kvalitetne kroz poučavanje

⁶ Buiskool, B., Broek, S., Lakerveld van, J., & Zarifs, G. (2010). *Key competences for adult learning professionals: Contribution to the development of a reference framework of key competences for adult learning professionals*. Zoetermeer: Research voor Beleid.

- ✓ Učinkovito komuniciranje s ciljem motiviranja i angažiranja učenika
- ✓ Težnja profesionalizmu i kontinuiranom nadograđivanju znanja i vještina

Unutar tih četiri područja aktivnosti, sedamnaest pojedinačnih, opažljivih kompetencija predstavlja znanja, vještine i sposobnosti koje bi edukator u obrazovanju odraslih trebao posjedovati kako bi bio učinkovit unutar tog područja. Svaka domena obuhvaća četiri do pet kompetencija.

Erasmus+ projekt "Proširenje i razvoj kompetencija odraslih odgojitelja" (EDEC) pruža popis kompetencija koje edukatori trebaju posjedovati kako bi učinkovito navigirali i rješavali širok niz izazova s kojima se susreću u obrazovanju odraslih u različitim zemljama Europske unije. Identificirane vještine i kompetencije su sljedeće:

- ✓ Komunikacijske vještine
- ✓ Empatije
- ✓ Pregovaračke vještine
- ✓ Timski rad
- ✓ Aktivno slušanje
- ✓ Fokus na odnos edukator-polaznik
- ✓ Upravljanje raznolikošću
- ✓ Ocjenjivanje učenja i stvaranje načina učenja za odrasle polaznike

3. Europski okvir za građansko obrazovanje i obrazovanje odraslih

3.1. Stanje građanskog odgoja i obrazovanja u EU

Tijekom više od dvadeset godina, građansko obrazovanje stajalo je kao ključni fokus unutar politika Europske unije za obrazovanje i osposobljavanje. U odgovoru na direktivu Europskog vijeća u Feiri da se uspostave dosljedne strategije i konkretni postupci za promicanje cjeloživotnog učenja za sve, Europska komisija usvojila je Komunikaciju o "Ostvarenju europskog područja cjeloživotnog učenja" 21. studenog 2001. godine. Ovaj dokument identificirao je aktivno državljanstvo kao jedan od četiri "široka i međusobno podržavajuća cilja" strategije cjeloživotnog učenja⁷.

Europski parlament i Vijeće Europske unije objavili su 2006. godine "Preporuku o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje", u kojoj je naglašena važnost jačanja aktivnog demokratskog državljanstva kroz obrazovanje. To je postignuto uključivanjem građanske kompetencije u ključne kompetencije za okvir cjeloživotnog učenja. Ova kompetencija omogućuje pojedincima aktivno sudjelovanje u građanskim poslovima utemeljenim na razumijevanju društvenih i političkih načela i posvećenosti aktivnom i demokratskom sudjelovanju⁸.

U 2018. godini ažurirana revizija okvira navodi da je "građanska kompetencija sposobnost djelovanja kao odgovorni građani i sudjelovanja u građanskom i društvenom životu u potpunosti, temeljena na razumijevanju društvenih, ekonomskih, pravnih i političkih koncepata i struktura, kao i globalnih razvoja i održivosti".

Kako je navedeno u Europskoj agendi za obrazovanje odraslih (2010.), aktivno građanstvo prepoznato je kao primarni razlog za poticanje uključivanja odraslih u formalne, neformalne i informalne aktivnosti. Ovaj cilj postavljen je uz stjecanje zanimanja, kao i osobni rast i samorealizaciju.

Izvešće Europske komisije "Education and Training Monitor 2018" usredotočilo se na građansko obrazovanje. Ovo izvešće ističe kako obrazovanje igra ključnu ulogu u prenošenju temeljnih vrijednosti, građanskih odgovornosti i prava, te potiče socijalnu inkluzivnost, kritičko razmišljanje i aktivno sudjelovanje u demokraciji. S naglaskom na mlade, izvešće predlaže da kada pojedinci steknu ove vrijednosti i vještine kroz obrazovanje, to ima potencijal za poboljšanje jedinstva europskih društava.

⁷ (EC), E. C. (2001). *Making a European area of lifelong learning a reality*.

⁸ (2019). ADULT EDUCATION AND CITIZENSHIP . European Association for the Education of Adults (EAEA).

"Pariška deklaracija o promicanju građanstva i zajedničkih vrijednosti slobode, tolerancije i nediskriminacije kroz obrazovanje", potpisana od svih ministara obrazovanja Europske unije u Parizu u ožujku 2015., predstavlja prekretnicu za građansko obrazovanje jer se posebno usredotočuje na potrebu obrazovanja mladih ljudi kako bi postali odrasle osobe sposobne za kritičko razmišljanje i aktivno sudjelovanje u društvu. Konkretnije, Deklaracija definira zajedničke ciljeve za države članice i potiče Europsku uniju da osigura dijeljenje ideja i dobrih praksi s ciljem "osiguravanja da djeca i mladi stječu društvene, građanske i interkulturene kompetencije, promicanjem demokratskih vrijednosti i temeljnih prava, socijalne uključenosti i nediskriminacije, kao i aktivnog državljanstva". Pariška deklaracija, napisana 2015. godine odmah nakon terorističkih napada u Francuskoj i Danskoj, nastala je s namjerom podrške temeljnim vrijednostima kao što su poštovanje ljudskog dostojanstva, slobode, demokracije, jednakosti, vladavine prava i poštovanje ljudskih prava. Deklaracija je bila konkretni poziv na povećanu suradnju u promicanju europskog društva, pridržavajući se pluralizma, nediskriminacije, tolerancije, pravde, solidarnosti i jednakosti.

Od tada nadalje, države članice posvećene su uključivanju građanskog obrazovanja u školske kurikule. Izvješće Eurodice iz 2017. "Građanski odgoj i obrazovanje u školi u Europi" nudi usporedbenu procjenu pristupa građanskom obrazovanju usvojenih diljem Europe, usredotočujući se na postojeće propise i preporuke koje upravljaju ovim područjem u javnim obrazovnim ustanovama.

Izvješće Eurodice iz 2017. "Obrazovanje za državljanstvo u školi u Europi" usredotočuje se na pristupe obrazovanju za državljanstvo usvojenim diljem Europe, koncentrirajući se na postojeće propise i preporuke koje upravljaju ovim područjem u javnim obrazovnim ustanovama.

Iako se izvješće uglavnom usredotočuje na formalno učenje i obrazovanje u školi, istražuje se mogu li se vještine građanskog obrazovanja razvijati izvan okvira učionice. Ovo istraživanje ima poseban značaj za obrazovanje i učenje odraslih, koje često zauzima marginaliziranu poziciju unutar šireg obrazovnog krajolika. Čini se da uvodi mogućnost podizanja važnosti cjeloživotnog učenja u europskom obrazovnom diskursu. To se postiže eksplicitnim adresiranjem participativnih i demokratskih kompetencija koje bi trebale biti njegovane u cijeloj populaciji⁹.

⁹ ADULT EDUCATION AND CITIZENSHIP . European Association for the Education of Adults (EAEA).

3.2. Vještine i kompetencije za aktivno građanstvo

U kontekstu Europske unije, građansko obrazovanje uvelike se oslanja na građansku kompetenciju, jednu od osam ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje utvrđenih od strane Vijeća Europske unije 2018. godine. Kako je definirano u relevantnom dokumentu, građanska kompetencija je "sposobnost djelovanja kao odgovorni građanin i sudjelovanja u građanskom i društvenom životu u potpunosti, temeljeno na razumijevanju društvenih, ekonomskih, pravnih i političkih koncepata i struktura, kao i globalnih razvoja i održivosti¹⁰.

Građanska kompetencija utemeljena je na razumijevanju osnovnih koncepata i fenomena koji se odnose na pojedince, grupe, rad, organizacije, društvo, gospodarstvo i kulturu¹¹. To obuhvaća duboko razumijevanje zajedničkih vrijednosti inherentnih u članku 2 Ugovora o Europskoj uniji i Povelji Europske unije o temeljnim pravima. To uključuje poznavanje aktualnih događaja i razumijevanje ključnih događaja u nacionalnoj i europskoj povijesti. Poznavanje europske integracije, zajedno s prepoznavanjem raznolikosti i kulturnih identiteta unutar Europe, ima izuzetnu važnost. To uključuje cijenjenje složenog međudjelovanja multikulturalizma i socioekonomskih aspekata unutar europskih društava i razumijevanje kako nacionalna kulturna različitost doprinosi širem europskom identitetu¹².

Vještine za aktivno građanstvo:

- Sposobnost u suradnji s drugima za zajednički ili javni interes, uključujući održivi razvoj društva.
- Njegovanje kritičkog mišljenja i sposobnosti rješavanja problema.
- Stjecanje vještina formuliranja uvjerljivih argumenata i pozitivnog doprinosa angažmanu u zajednici.
- Aktivno sudjelovanje u donošenju odluka na različitim razinama: lokalnoj, nacionalnoj, europskoj i međunarodnoj.
- Sposobnost snalaženja u konvencionalnim i modernim medijima, s kritičkim shvaćanjem uloge medija u demokratskim društvima.

¹⁰ *citizenship competence*. (2023). Izvor: CEDEFOP: Terminology of the European education and training policy: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-glossary/glossary/competencia-de-ciudadania>

¹¹ European Commission. (2018). *Key Competences for lifelong learning*. Izvor: Publica: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/297a33c8-a1f3-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en>

¹² European Commission. (2018). *Key Competences for lifelong learning*. Izvor: Publica: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/297a33c8-a1f3-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en>

Aktivno građanstvo zahtijeva usvajanje sljedećih stavova¹³:

- Poštivanje ljudskih prava kao temelj demokracije.
- Konstruktivno sudjelovanje i spremnost na sudjelovanje u demokratskom odlučivanju na svim razinama i građanskim aktivnostima.
- Podrška društvenoj i kulturnoj raznolikosti, rodnoj ravnopravnosti i društvenoj koheziji, održivim stilovima života, promicanju kulture mir i nenasila, spremnost na poštivanje privatnosti drugih i preuzimanje odgovornosti za okoliš.
- Zanimanje za političke i socioekonomske novosti, humanističke znanosti i interkulturalnu komunikaciju s ciljem prevladavanja predrasuda, osiguravanja socijalne pravde i pravednosti.

3.3. Poticanje aktivnog građanstva putem obrazovanja odraslih

Obrazovanje odraslih ima ključnu ulogu u promicanju inkluzivnosti, društvenog jedinstva i angažiranog državljanstva unutar Europske unije, što se dosljedno podupire i jača europskim politikama. Ove politike naglašavaju i aktivno građanstvo i cjeloživotno učenje općenito, kao i obrazovanje odraslih posebno¹⁴.

Primarne političke strategije koje se vode pristupom Europske unije obrazovanju odraslih obuhvaćaju dokumente: Europsku agendu za obrazovanje odraslih (Vijeće Europske unije, 2011.), Putove za usavršavanje: Nove prilike za odrasle (Vijeće Europske unije, 2016.) i Europsku agendu vještina za održivu konkurentnost, društvenu pravednost i otpornost (Europska komisija, 2020b.). Iako posljednja dva dokumenta prepoznaju značaj obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja za aktivno građanstvo (ili sudjelovanje u društvu), ne daju prednost građanskom odgoju i obrazovanju.

Europska agenda za obrazovanje odraslih definira svrhu obrazovanja odraslih kao sredstvo za poboljšanje vještina pojedinaca koji su pogođeni nezaposlenošću, strukturnim promjenama i promjenama u karijeri. Osim toga, značajno doprinosi poticanju društvene integracije, angažiranog građanskog djelovanja i osobnog rasta. Agenda se usklađuje s ciljevima strategije ET2020 tijekom razdoblja 2012.-2014., obuhvaćajući ključno područje fokusiranja na napredak pravednosti, društvenog sklada i aktivnog državljanstva kroz obrazovanje odraslih. Ovaj naglasak uključuje prije svega poboljšanje temeljnih vještina i različitih oblika pismenosti (poput digitalne, građanske, kulturne, političke i medijske pismenosti) ključnih za učinkovito sudjelovanje u suvremenom društvu.

¹³ European Commission. (2018). Key Competences for lifelong learning. Izvor: Publica: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/297a33c8-a1f3-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en>

¹⁴ (2019). ADULT EDUCATION AND CITIZENSHIP . European Association for the Education of Adults (EAEA).

Istodobno, cilj je poboljšati inkluzivnost u mogućnostima obrazovanja odraslih i prilagoditi se specifičnim potrebama učenja. Iako građansko obrazovanje nije izričito istaknuto kao definirani prioritet za razdoblje između 2015. i 2020. i dalje ostaje relevantno za ove ciljeve kao sveprisutno vodeće načelo.

3.4. Rezolucija Europskog parlamenta od 6. travnja 2022. o provedbi europske građanske inicijative (2021/2008(INI))

Rezolucija Europskog parlamenta od 6. travnja 2022. o provedbi akcija za građansko obrazovanje predstavlja značajan korak naprijed. Pruža obnovljeni zamah za usvajanje konkretnih mjera usmjerenih na učinkovito njegovanje koncepta aktivnog građanstva.

Rezolucija priznaje da promjene u državama članicama Europske unije, poput društvenih podjela, nepovjerenja u institucije, slabljenja demokracije, slabljenja vladavine prava, ekskluzivnog nacionalizma i zlouporabe anti-EU osjećaja u političke svrhe, uz porast ekstremističkih skupina, povećan rasizam i ksenofobija, autoritarizam i lažne informacije, mogu ozbiljno ugroziti europske demokracije i Europsku uniju u cjelini. Stoga, jačanje građanskog obrazovanja kroz cjeloživotno učenje u formalnim, neformalnim i informalnim okruženjima može odigrati ključnu ulogu u suprotstavljanju ovom trendu. To može potaknuti otvorenije političke rasprave i potaknuti građane da se više uključe u nacionalnu i europsku politiku i zakone.

Rezolucija upozorava da nedovoljno poznavanje ili neznanje o Europskoj uniji i nedostatno razumijevanje njezina funkcioniranja mogu pojačati percepciju demokratskog deficita i dovesti do nepovjerenja, nedostatka interesa za građanske stvari i sumnju u Europsku uniju u državama članicama.

Rezolucija naglašava ključnu pedagošku ulogu neformalnog i informalnog učenja, uključujući volontiranje, mentorstvo i debatiranje, u razvijanju društvenih i građanskih vještina, kompetencija i ponašanja te oblikovanju odgovornih i aktivnih građana.

Rezolucija priznaje da "politički konsenzus na europskoj razini o potrebi za napredovanjem građanskog odgoja i obrazovanja i poučavanju o zajedničkim europskim vrijednostima nije preveden u konkretne ciljeve, ciljeve i akcije" i zaključuje da politike građanskog obrazovanja pate od jaza u provedbi.

Rezolucija navodi da bi "minimalno razumijevanje građanskog obrazovanja trebalo pružiti teorijsko razumijevanje političkih, pravnih, društvenih, okolišnih i ekonomskih koncepata i struktura,

uključujući one koji se odnose na europsku razinu, kao i globalne razvoje, u skladu s razinom obrazovanja i osposobljavanja i uz praktična iskustva".

Stoga, Rezolucija, između ostalog, potiče države članice da podrže, pregledaju i ažuriraju svoje obrazovne sustave - i sve razine sadržaja kurikuluma povezanih s EU-om na svim razinama obrazovanja i učenja, uključujući strukovno obrazovanje i osposobljavanje - s ciljem jačanja europske dimenzije, dok snažno potiče regije i lokalne vlasti da učine isto. Osim toga, poziva na priznavanje i potvrđivanje kompetencija stečenih neformalnim i informalnim učenjem, uključujući rad mladih i volontiranje, te na jačanje veza između formalnog, neformalnog i informalnog učenja u obrazovanju o aktivnom građanstvu¹⁵. Rezolucija potiče stvaranje jasnih, "mjerljivih i mjerljivih" ciljeva i standarda za obrazovanje o državljanstvu, uključujući učenje o europskom državljanstvu. Ovi ciljevi trebaju biti dio europskog plana suradnje u obrazovanju i osposobljavanju za razdoblje od 2021. do 2030. Važno je da se ovi ciljevi ostvare do 2025., posebno za polaznike koji se suočavaju s poteškoćama. Ovi ciljevi bi također trebali biti uključeni u poseban plan za obrazovanje o europskom građanstvu, uzimajući u obzir mogućnosti učenja tijekom cijelog života¹⁶.

4. Obrazovanje odraslih na Cipru, Grčkoj, Hrvatskoj i Njemačkoj

4.1. Politike obrazovanja odraslih: bliži pogled na kontekst nacionalne politike za obrazovanje odraslih

Politika okvira za obrazovanje odraslih i njezina regulacija razlikuju se među partnerskim zemljama. Okvir obrazovanja odraslih je snažniji u Hrvatskoj, gdje se obrazovanje odraslih smatra ključnim elementom obrazovne strukture, podržano različitim važnim strateškim dokumentima i konkretnim akcijama: Strategijom obrazovanja odraslih (2004.), uredbom i osnivanjem Agencije za obrazovanje odraslih (2006.), danas poznate kao Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (2010.), donošenjem Zakona o obrazovanju odraslih (2007.). Konkretno, Zakon o obrazovanju odraslih pruža normativni okvir, postavljajući pravnu osnovu za daljnji razvoj obrazovanja odraslih kao integralne komponente hrvatskog obrazovnog sustava. Hrvatski parlament je 17. listopada 2014. godine usvojio Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije, kojom se obrazovanje odraslih stavlja u središte sveobuhvatnog obrazovnog sustava i izravno povezuje s načelom cjeloživotnog učenja. U okviru Strategije ističu se dva glavna cilja obrazovanja odraslih: razvijanje prekograničnih kompetencija pojedinca i stjecanje znanja i vještina koje olakšavaju zapošljivost, povećanu prilagodljivost i

¹⁵ Parliament, E. (2022, 4 6). European Parliament resolution of 6 April 2022 on the implementation of citizenship education actions (2021/2008(INI)). Izvor European Parliament:

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0114_EN.html

¹⁶ Parliament, E. (2022, 4 6). European Parliament resolution of 6 April 2022 on the implementation of citizenship education actions (2021/2008(INI)). Izvor: European Parliament:

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0114_EN.html

mobilnost na tržištu rada. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih ključna je institucija u području obrazovanja odraslih u Hrvatskoj. Ona nadgleda razvoj sustava obrazovanja odraslih kroz različite aspekte, kao što su: analitičke, razvojne i istraživačke aktivnosti; usklađivanje prijedloga relevantnih stručnjaka i radnih tijela unutar sustava obrazovanja odraslih; pružanje stručnog vođenja i savjeta obrazovnim ustanovama za obrazovanje odraslih; sudjelovanje u postupcima evaluacije, samoocjene i vanjske procjene u sustavu obrazovanja odraslih; razvijanje metodologija za programe obrazovanja odraslih; promicanje suradnje i uključivanje u provedbu programa i projekata vezanih za razvoj sustava obrazovanja odraslih; te obuka i stručno usavršavanje za zaposlenike u sustavu obrazovanja odraslih.

Na Cipru obrazovanje nema sveobuhvatan zakonodavni okvir za obrazovanje i osposobljavanje odraslih. Neki od glavnih zakonskih i pravnih odredbi u vezi s obrazovanjem odraslih i cjeloživotnim učenjem su Zakon 1/1987, koji daje osnovu za ne-univerzitetsko javno i privatno obrazovanje i zamjenjuju ga Zakoni 67 (I) 1966 do 1 (I) 2004 za osnivanje, kontrolu i rad ustanova tercijarnog neuniverzitetskog obrazovanja i zamjenjuju ih Zakoni 67(1) 1966 do 1(1) 2004 za osnivanje, kontrolu i rad ustanova tercijarnog ne-univerzitetskog obrazovanja, Odluka Vijeća ministara 11.330 13 a–d kojom se osniva Pedagoški institut, u okviru Ministarstva obrazovanja koji između ostalog pruža obuku nastavnicima u srednjim školama, Pravilnici P.I. 45/1990 do P.I. 337/2010 za rad Javnih večernjih srednjih škola, Odluka Vijeća ministara 82.311 29.3.2017 o Pravilniku o radu centara za obuku Ministarstva obrazovanja i kulture.

Ciparska strategija cjeloživotnog učenja 2021-2027 (The Cyprus Lifelong Learning Strategy of 2021 – 2027) (CY LLS) - Ciparska strategija cjeloživotnog učenja 2021. - 2027. (CY LLS) glavni je strateški dokument koji se bavi obrazovanjem odraslih i njegovom ulogom, razvijajući okvir za cjeloživotno učenje. Odražava viziju vlade za obrazovanje na Cipru kako bi pomogla građanima u ostvarivanju njihovih obrazovnih potreba i ciljeva u svim obrazovnim okruženjima, jamčeći njihov osobni razvoj i dobrobit. Strategija CY LLS usklađena je s pet dogovorenih strateških prioriteta "Europskog prostora obrazovanja i dalje (2021.-2023.)", koji proizlaze iz suradnje raznih ministarstava i vladinih i nevladinih tijela. Strateški horizontalni stupovi Strategije cjeloživotnog učenja su sljedeći: a) Digitalna transformacija, b) Zelena tranzicija i održivost, c) Uključenost i jednakost, d) Validacija neformalnog i informalnog učenja, e) Zdravlje i dobrobit i f) Kultura cjeloživotnog učenja. CY LLS 2021-2027 pomaže nacionalnim agencijama i drugim tijelima na Cipru da postignu ciljeve Europske unije u relevantnim područjima. Fokusira se na sljedeće strateške prioritete i ciljeve: a) Okvir za upravljanje, praćenje i evaluaciju; b) Smanjenje nezaposlenosti među mladima i usavršavanje/prespecijalizacija slabo kvalificiranih i slabo obrazovanih odraslih osoba; c) Povećanje sudjelovanja odraslih osoba u cjeloživotnom učenju; i d) Unapređivanje profesionalne prakse mladih radnika, trenera i odgojitelja

odraslih te podrška brojnim nastavnicima na svim razinama obrazovanja u razvoju vještina cjeloživotnog učenja.

U Grčkoj, obrazovanje odraslih je vođeno kombinacijom nacionalnih i europskih politika te strateških dokumenata. Ključne politike i dokumenti koji se odnose ili su relevantni za obrazovanje odraslih u Grčkoj uključuju, na europskoj razini, Europski program za obrazovanje odraslih i program Erasmus+. Europski program za obrazovanje odraslih temeljna je inicijativa koja promiče obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje u državama članicama, uključujući i Grčku. Program postavlja ključne prioritete i strategije kako bi poboljšao kvalitetu, dostupnost i relevantnost obrazovanja odraslih diljem Europe. Grčka aktivno sudjeluje u ovom programu, usklađujući nacionalne politike s ciljevima Europske unije. Što se tiče programa Erasmus+, Grčka koristi ova sredstva za različite inicijative obrazovanja odraslih, uključujući osposobljavanje osoblja, strateška partnerstva i programe izgradnje kapaciteta. Ove inicijative potiču međunarodnu suradnju i razmjenu znanja u području obrazovanja odraslih. Na nacionalnoj razini, Grčka je razvila sveobuhvatnu Nacionalnu strategiju cjeloživotnog učenja koja obuhvaća obrazovanje odraslih. Ovaj strateški dokument opisuje pristup Grčke cjeloživotnom učenju i obrazovanju odraslih, naglašavajući važnost poboljšanja pristupa obrazovanju i unaprjeđenja vještina odrasle populacije. Postavlja jasne ciljeve za razvoj i provedbu programa obrazovanja odraslih. Dodatno, Grčka je postavila Nacionalni okvir kvalifikacija (NQF) koji obuhvaća kvalifikacije za obrazovanje odraslih. Ovaj okvir osigurava da programi obrazovanja odraslih usklađuju s nacionalnim standardima i da uspješno završavanje dovodi do priznatih kvalifikacija. Povećava transparentnost i usporedivost kvalifikacija, olakšavajući cjeloživotno učenje.

U Njemačkoj, obrazovne politike su prije svega odgovornost 16 saveznih država (Länder). Svaka država može imati vlastite zakone, politike i strateške dokumente koji se odnose na obrazovanje odraslih. Zakon o obrazovanju odraslih (Weiterbildungsgesetz) pruža pravni okvir za obrazovanje odraslih u Njemačkoj. On određuje odgovornosti saveznih država (Länder) i savezne vlade u podršci obrazovanju odraslih, uključujući financiranje i osiguranje kvalitete. Strategija saveza za obrazovanje odraslih (Strategie des Bundes für Erwachsenenbildung) opisuje pristup savezne vlade obrazovanju odraslih. Ona uključuje ciljeve, prioritete i mjere za poboljšanje kvalitete i dostupnosti programa obrazovanja odraslih. "Osim toga, Bildungsbericht, Nacionalno izvješće o obrazovanju, redovito izdaje Savezno ministarstvo obrazovanja i istraživanja te pruža sveobuhvatan pregled obrazovnog sustava u Njemačkoj, uključujući obrazovanje odraslih. Procjenjuje stanje obrazovanja odraslih i identificira izazove i trendove. Kao članica Europske unije, Njemačka usklađuje svoje ciljeve s ciljevima EU-a za obrazovanje odraslih kako su navedeni u Europskoj agendi za obrazovanje odraslih. Agenda promiče cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih kao sredstvo za unaprjeđenje zapošljivosti i socijalne inkluzije.

4.2. Obilježja obrazovanja odraslih u Hrvatskoj, Cipru, Grčkoj i Njemačkoj

Obrazovanje odraslih u Hrvatskoj definira se kao 'proces učenja za odrasle, fokusiran na ostvarivanje njihova prava na osobni razvoj, unaprjeđivanje zapošljivosti (stjecanje kvalifikacija za početno zanimanje, prekvalifikaciju, stjecanje i produbljivanje stručnih znanja, vještina i sposobnosti) te promicanje aktivnog građanstva. Programi obrazovanja odraslih odnose se na sve obrazovne oblike za osobe starije od 15 godina. Prema Zakonu o obrazovanju odraslih, obrazovanje odraslih temelji se na načelima cjeloživotnog učenja, učinkovite uporabe obrazovnih prilika, regionalne dostupnosti i univerzalnog pristupa obrazovanju pod jednakim uvjetima temeljenim na individualnim sposobnostima. Obrazovanje odraslih uključuje slobodu i autonomiju u odabiru sadržaja, oblika, sredstava i metoda, poštivanje raznolikosti i inkluzije, stručnu i etičku odgovornost andragoškog osoblja, osiguravanje kvalitete obrazovnih ponuda i poštivanje individualnosti i dostojanstva svakog sudionika. U Hrvatskoj, svaka institucija osnovana isključivo za pružanje obrazovanja odraslih može ga provoditi: škole, sveučilišta i bilo koja druga institucija koja obavlja i druge aktivnosti osim obrazovanja odraslih. Svaka takva institucija sastoji se od upravnog vijeća. Njihov sastav, način imenovanja ili odabira članova, trajanje mandata i praksa donošenja odluka određeni su aktom o osnivanju i statutom institucije. Nadalje, svaka institucija mora djelovati prema uputama Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske (MZOS) i Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO). MZOS je odgovoran za provjeru različitih programa formalnog obrazovanja na temelju određenih kriterija, poput ispunjenja prostornih, kadrovskih i materijalnih uvjeta određenih Uredbom o standardima i normama, kao i metoda i postupka ocjene ispunjenja zahtjeva u institucijama obrazovanja odraslih te pozitivnog mišljenja nadležne agencije (ASOO) i inspiracija Ministarstva obrazovanja, kulture i sporta.

Sustav obrazovanja na Cipru temelji se na temeljnom načelu jednakih mogućnosti za sve: 'Svaka osoba ima pravo primati obrazovanje, a svaka osoba ili institucija ima pravo pružati obrazovanje ili pouku'. Formalno obrazovanje i obuka odraslih na Cipru ima za cilj pružiti građanima mogućnosti za izgradnju karijere omogućujući zaposlenim osobama priliku stjecanja kvalifikacija te im omogućujući da ostvare svoj puni potencijal. Na isti način, neformalno cjeloživotno obrazovanje ima za cilj poboljšati živote pojedinaca nudeći im prilike za osobni razvoj. Osim toga, stručno osposobljavanje ima za cilj unaprijediti kapacitete osoba koje rade u tehničkim područjima i osposobiti nekvalificirane ili polukvalificirane radnike za zanatska zanimanja. Na Cipru se koristi relativno centralizirani pristup obrazovanju, pri čemu je Ministarstvo obrazovanja, sporta i mladih (MESY) glavna institucija

odgovorna za obrazovanje, uz podršku drugih vladinih odjela. Iako je MESY glavno odgovorno tijelo za obrazovanje općenito na Cipru, što se tiče obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja, s obzirom da su ta dva područja spojena na Cipru, oblikovanje i provedba politika zajednički su napor mnogih odjela. Istodobno, drugi relevantni akteri iz privatnog sektora i nevladine organizacije igraju savjetodavnu ulogu u oblikovanju politika. Funkcija centara za obrazovanje odraslih spada pod odgovornost Ministarstva obrazovanja i kulture. Zbog Strateškog plana 2021.-2023., 'Ured za europske i međunarodne poslove, cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih' osnovan je u prosincu 2019. godine i odgovoran je za koordinaciju programa obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja te razvoj i promicanje relevantnih politika.

U Grčkoj različita tijela i agencije vlade nadziru i koordiniraju napore u području obrazovanja odraslih. Ova tijela, uključujući Ministarstvo obrazovanja i vjerskih poslova te Nacionalnu organizaciju za certificiranje kvalifikacija i profesionalno vođenje (EOPPEP), imaju ključnu ulogu u provedbi politika obrazovanja odraslih i osiguravanju njihove usklađenosti s nacionalnim i EU ciljevima. Konkretnije, Ministarstvo obrazovanja i vjerskih poslova ima ključnu ulogu u formuliranju politika i propisa vezanih uz obrazovanje odraslih. Također nadzire provedbu tih politika na nacionalnoj razini. S druge strane, EOPPEP je centralna vlast odgovorna za certificiranje kvalifikacija, uključujući one koje se odnose na obrazovanje odraslih. Nadalje, ima ključnu ulogu u osiguravanju kvalitete i relevantnosti programa obrazovanja odraslih te kvalifikacija. Iako postoji centralizirani nadzor i regulacija na nacionalnoj razini, također postoji prostor za regionalnu i lokalnu provedbu programa obrazovanja odraslih. Regionalne vlasti i lokalne obrazovne institucije surađuju kako bi pružile usluge obrazovanja odraslih prilagođene specifičnim potrebama njihovih zajednica.

Njemačka ne primjenjuje centralizirani pristup obrazovanju odraslih. Obrazovni sustav Njemačke je decentraliziran, s odgovornostima podijeljenima između savezne vlade i 16 saveznih država, poznatih kao Länder. Obrazovanje, uključujući obrazovanje odraslih, prije svega je pitanje na razini saveznih država. Savezna vlada postavlja neke općenite politike i standarde, ali savezne države imaju značajnu autonomiju u oblikovanju svojih obrazovnih sustava, uključujući obrazovanje odraslih. Jednostavno rečeno, svaka od 16 saveznih država ima pojedinačnu odgovornost za obrazovanje odraslih, koja se upravlja vlastitim posebnim zakonodavstvom, politikama i strateškim dokumentima. Stoga određena savezna država može utvrditi dodatne smjernice za obrazovanje odraslih unutar svojih granica. Što se tiče središnjih tijela, Savezno ministarstvo obrazovanja i istraživanja (Bundesministerium für Bildung und Forschung) igra ulogu u postavljanju općeg okvira za obrazovanje, uključujući obrazovanje odraslih, na saveznoj razini. Međutim, većina propisa i nadzora za programe obrazovanja odraslih provodi se na razini saveznih država, gdje su ministarstva obrazovanja ili slična tijela odgovorna za provedbu politika i propisa specifičnih za njihove regije. Nadalje, Savezna agencija za

zapošljavanje (Bundesagentur für Arbeit) ima značajnu ulogu u podršci obrazovanju odraslih putem različitih programa i inicijativa usmjerenih na pomoć pojedincima u stjecanju novih vještina i pronalaženju zaposlenja. Volkshochschulen, centri za obrazovanje odraslih na temelju zajednice, sastavni su dio njemačkog sustava obrazovanja odraslih. Iako nisu formalni dokumenti politike, njihove aktivnosti i programi značajno doprinose obrazovanju odraslih u zemlji.

4.3. Uloga i status edukatora odraslih u Hrvatskoj, Cipru, Grčkoj i Njemačkoj

U Hrvatskoj, uloga odgojitelja odraslih je višedimenzionalna, pri čemu su odgojitelji odraslih odgovorni za planiranje, pripremu i provođenje nastave, prateći relevantne kurikule, zakone i propise u području obrazovanja odraslih te posebne zadatke koji proizlaze iz organizacije rada ustanove koja provodi programe namijenjene obrazovanju odraslih. Elena Stančić i Anita Zovko u radu "Stavovi zaposlenika ustanova za obrazovanje odraslih o potrebama kompetencija odgojitelja u radu s odraslima" navode da se uloga odgojitelja odraslih neprestano mijenja i razvija. Edukatori se sve više nazivaju mentorima, savjetnicima, motivatorima i evaluatorima. Istraživanje provedeno s sudjelovanjem 91 osobe u Hrvatskoj, s ciljem ispitivanja i analize stavova odgojitelja odraslih o ključnim kompetencijama potrebnim za rad s odraslima te određivanja stavova o važnosti određenih skupina, pokazalo je da odgojitelji odraslih vjeruju da im je potrebna široka paleta općih i specifičnih kompetencija kako bi radili u području obrazovanja odraslih, istovremeno shvaćajući važnost rada s odraslima. Rezultati su pokazali da edukatori odraslih smatraju da je kompetencija poznavanja socijalnih odnosa nužna za rad s odraslima, gdje više od 90% ispitanika vjeruje da je bitno uspješno komunicirati i surađivati s drugima te se odgovorno ponašati zbog potrebe za individualnim pristupom i mogućnosti postizanja kvalitetne komunikacije s odraslim sudionicima. Osim toga, rezultati istraživanja sugeriraju da odgojitelji odraslih vjeruju da rad s odraslima zahtijeva društvene vještine i kompetencije savjetovanja, kompetencije za oblikovanje i razumijevanje učenja, poučavanja i vrednovanja, kompetencije za razvoj obrazovnih programa, korištenje novih tehnologija i kontinuirano stručno usavršavanje.

Razina obrazovanja odraslih pružena u Hrvatskoj nije dovoljno zadovoljavajuća, u smislu da se vrlo raznovrsni programi sada provode od strane metodološki nedovoljno obrazovanih nastavnika koji su uglavnom stručnjaci u pojedinim područjima koja su povezana s programom. Specijalisti imaju bogato iskustvo u određenoj djelatnosti i korisni su andragoški radnici, ali većina njih treba dodatno obrazovanje u metodologiji rada s odraslima. Nedostatak andragoške metodologije vidljiv je čak i među obrazovanim nastavnicima. Naime, nastavnici pripravnici koji žele raditi u ustanovi za obrazovanje odraslih obavljaju svoju praksu prema propisima koji reguliraju redovitu djelatnost

odgoja i obrazovanja te prolaze metodologiju određenog područja s mladima i djecom unutar okvira tradicionalnog obrazovanja, bez posebnih uvida u metode i pristup obrazovanju odraslih.

Na Cipru, edukatori odraslih često nemaju unaprijed određeni profesionalni put, a njihove kvalifikacije, ovlasti i stručnost često proizlaze iz njihovog akademskog iskustva i praktičnog iskustva. Iako ova raznolika skupina obuhvaća širok spektar kvalifikacija, ne postoje službene kvalifikacije ili pozadina za pružanje obrazovanja potrebnog za postati edukator u radu s odraslima. Konačno, odluka o ulaganju vremena i resursa u poboljšanje njihovih nastavnih sposobnosti prepuštena je njihovoj volji. Nedostatak regulatornog okvira za obrazovanje odraslih rezultira ograničenim stupnjem profesionalizacije i institucionalizacije. To dovodi do nedovoljne pažnje posvećene profesionalnom rastu edukatora odraslih i radnim uvjetima¹⁷. U istom kontekstu, Strateški Prioritet 4 (SP 4) Ciparskog sustava cjeloživotnog učenja za razdoblje 2022-2027, koji se odnosi na nastavnike, trenere, radnike s mladima i edukatore odraslih, priznaje da ih treba podržati i obučiti te tvrdi da nastavnička profesija, usklađena s biti cjeloživotnog učenja, podrazumijeva da nastavno osoblje svih razina obrazovanja treba biti opremljeno vještinama cjeloživotnog učenja i unijeti ih u svoju svakodnevnu praksu. Nadalje, SP 4 prepoznaje da se treba usredotočiti na profesionalni status edukatora, i da ih treba podržavati inovativnim pristupima i resursima, što će povećati kvalitetu sektora obrazovanja odraslih.

Trenutačno, samo nekoliko akademskih programa povezanih s obrazovanjem odraslih dostupno je iz ciparskih institucija. To uključuje "Med in Adult Education" na Sveučilištu Frederick, "Med in Education of Adult Educators and Vocational Education and Training Trainers" na Sveučilištu u Nikoziji i "Med in Continuing Education and Lifelong Learning" na Otvorenom sveučilištu Cipra. Male programe pruža Pedagoški institut Cipra edukatorima odraslih, ali ne redovito¹⁸.

Agencija za razvoj ljudskih resursa (HRDA) ima ključnu ulogu u osiguravanju kvalitete obrazovanja odraslih i osposobljavanja u privatnom sektoru. HRDA je uspostavila okvir za osiguranje kvalitete procjene i certificiranja pružatelja obuke. AxioPistoSyn služi kao alat za osiguranje kvalitete i učinkovitosti strukovne obuke koju pružaju relevantni dionici. AxioPistoSyn ocjenjuje i certificira pružatelje obuke u sljedeće tri domene: a) centri - administrativna infrastruktura, b) objekti - specifikacije i relevantno iskustvo te c) osoblje za obuku - ljudski resursi. Pružatelji obuke moraju podnijeti zahtjev za certifikaciju, nakon čega slijedi procjena provedena od strane iskusnih stručnjaka.

¹⁷ C. Vrasidas & DIMA 2.0 Partners. (2020). *Transnational Report for Developing Strategies for Adult*. From www.project-dima.eu

¹⁸ C. Vrasidas & DIMA 2.0 Partners. (2020). *Transnational Report for Developing Strategies for Adult*. From www.project-dima.eu

Ovaj računalni sustav potpuno je operativan od 2015., osiguravajući da samo certificirani pružatelji obuke imaju ovlaštenje za ponudu obrazovnih programa u suradnji s HRDA.

Što se tiče Grčke, da postanu edukatori u obrazovanju odraslih, pojedinci obično trebaju imati odgovarajuću obrazovnu kvalifikaciju, poput sveučilišne diplome u području obrazovanja odraslih, pedagogije ili predmetnog područja koje namjeravaju predavati. Iako nije obavezno, edukatori odraslih često prolaze pedagošku obuku kako bi stekli vještine poučavanja specifične za odrasle polaznike. Ta obuka može obuhvatiti teorije o poučavanju odraslih, metodologije poučavanja i oblikovanje programa obrazovanja odraslih. Nakon završetka početne obuke, budući edukatori odraslih mogu dobiti certifikat od Nacionalne organizacije za certificiranje kvalifikacija i stručnog usmjerenja (EOPPEP) ili drugih relevantnih tijela. Taj certifikat osigurava da edukatori zadovoljavaju potrebne standarde za poučavanje odraslih. Uloga edukatora odraslih u Grčkoj usko je povezana s predanošću zemlje cjeloživotnom učenju i usklađenjem s širom europskom agendom obrazovanja odraslih. Edukatori odraslih ključni su akteri u provedbi Nacionalne strategije cjeloživotnog učenja imajući ključnu ulogu u osiguravanju jednakih obrazovnih mogućnosti tijekom života odraslih širom zemlje. Njihova predanost pružanju inkluzivnog i visokokvalitetnog učenja doprinosi doprinosi društvenom, ekonomskom i kulturnom blagostanju grčkog društva, osnažujući pojedince i potičući društveni napredak.

U Njemačkoj, uloga edukatora odraslih je raznovrsna i višestruka. Njihove odgovornosti mogu se sažeti kako slijedi: A) Olakšavanje procesa učenja za odrasle polaznike. To može uključivati, između ostalog, oblikovanje i osmišljavanje nastavnog sadržaja te organizaciju učenja. B) Promicanje cjeloživotnog učenja. Edukatori potiču odrasle da nastave svoje obrazovanje i razvoj vještina tijekom cijelog života, pomažući im stjecanju novih znanja i kompetencija. C) Procjena i vrednovanje: odgojitelji odraslih procjenjuju napredak polaznika i vrednuju učinkovitost svojih metoda poučavanja. Prema nacionalnim istraživačkim rezultatima, edukatori odraslih u Njemačkoj visoko su cijenjeni i poštovani zbog svog doprinosa cjeloživotnom učenju i razvoju vještina. Oni se široko percipiraju kao ključni facilitatori osobnog i profesionalnog rasta. Osim toga, sve više se prepoznaje važnost obrazovanja odraslih u rješavanju potreba razvoja radne snage, promicanju inkluzivnosti te suočavanju s društvenim pitanjima poput pismenosti i jaza u vještinama.

4.4. Politička dimenzija obrazovanja odraslih na Cipru, Hrvatskoj, Grčkoj i Njemačkoj

Iako se politička dimenzija obrađuje u mnogim nacionalnim strateškim dokumentima i zakonodavstvu, nije smatrana prioritetom obrazovanja odraslih ni u jednoj partnerskoj zemlji. Glavni razlog tome jest što su glavni strateški ciljevi sustava obrazovanja odraslih usmjereni prvenstveno na

povećanje sudjelovanja u obrazovnim aktivnostima i zapošljivost s naglaskom na stručnom usmjerenju.

Politička dimenzija obrazovanja odraslih u Hrvatskoj obuhvaća različite elemente, uključujući građanski odgoj i obrazovanje, građansko sudjelovanje te relevantne politike i strateške dokumente. Između 2000. i 2010. godine, Hrvatska je uvela "Strateški okvir razvoja obrazovanja odraslih 2005-2010" i donošenje "Zakona o obrazovanju odraslih" (2009). Oba ova dokumenta naglašavaju važnost obrazovanja odraslih u promicanju aktivnog građanstva, socijalne integracije, kao i osobnog i profesionalnog rasta. I Strateški okvir razvoja obrazovanja odraslih 2005-2010 i Zakon o obrazovanju odraslih 2009. predlažu metode stvaranja i provođenja programa obrazovanja odraslih koji potiču građansko sudjelovanje, političko znanje i razumijevanje demokratskih načela.

Godine 2013. Hrvatska je implementirala "Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije" koja je prepoznala cjeloživotno učenje kao temeljni stup nacionalnog obrazovnog sustava. Ova strategija imala je za cilj podržati građanske i demokratske principe, poticati kritičko razmišljanje te poticati aktivno građanstvo i društveno sudjelovanje. Strategija detaljno opisuje konkretne projekte ili programe kako bi se postigli ovi ciljevi i nudi načine za procjenu njihovog uspjeha.

Kao dio Europske unije, Hrvatska sudjeluje u brojnim inicijativama i programima EU-a povezanim s obrazovanjem odraslih i građanskim sudjelovanjem, poput Europske agende za obrazovanje odraslih (EAAL) i programa Vijeća Europe za obrazovanje o demokratskom građanstvu i obrazovanje za ljudska prava (EDC/HRE). Ove inicijative naglašavaju vrijednost obrazovanja o državljanstvu i demokratskih ideala u kontekstu obrazovanja odraslih. Neformalno obrazovanje odraslih često pruža obrazovanje o državljanstvu putem programa poput radionica, seminara i tečajeva koje organiziraju organizacije civilnog društva, nevladine organizacije i druge institucije. Ti programi nastoje potaknuti građansko sudjelovanje, političku svijest i demokratske principe među odraslim učenicima.

Što se tiče Cipra, obrazovanje odraslih godinama nije naglašavalo politički aspekt. To se podudara s namjerama navedenim u ključnim političkim dokumentima o obrazovanju odraslih na Cipru, poput Nacionalne strategije cjeloživotnog učenja 2014-2020, koja je usmjerila obrazovanje odraslih prema poboljšanju zapošljivosti umjesto bavljenja obrazovanjem o državljanstvu i drugim političkim pitanjima. Ova promjena fokusa bila je razumljiva, posebno nakon ekonomske krize 2013., koja je rezultirala neviđenim razinama nezaposlenosti, potičući vladu da prioritetno usmjeri napore na ublažavanje krize. Iako je važno napomenuti da je Nacionalna strategija 2014-2020 dotaknula političku dimenziju obrazovanja, nije se eksplicitno usredotočila niti posvetila posebnu pažnju tom aspektu.

Strategija cjeloživotnog učenja za razdoblje 2022.-2027. predstavlja skroman odmak od prethodne situacije u kojoj je politička dimenzija uglavnom izostajala u području obrazovanja odraslih. Iako se osnovni fokus ove strategije i dalje usredotočuje na poboljšanje vještina mladih odraslih, naglašavajući usavršavanje i prekvalifikaciju kako bi se potaknuo osobni razvoj i ekonomska dobrobit, unosi se blaga politička dimenzija u obrazovanje odraslih. Unutar okvira Strategije cjeloživotnog učenja 2022.-2027., jedan od glavnih stupova je uključivost i jednakost, naglašavajući da bi prilike za cjeloživotno učenje trebale biti dostupne i otvorene svim građanima, bez obzira na njihovu socijalnu klasu, spol, etničku pripadnost, religiju, itd. Ovaj nacionalni stup usklađen je s prvim strateškim prioritetom Vijeća Europske unije, koji ima za cilj poboljšati kvalitetu, jednakost, uključenost i uspjeh svih pojedinaca u obrazovanju i osposobljavanju.

Obrazovanje o državljanstvu, građansko sudjelovanje i politička dimenzija doista su uključeni u relevantne politike i strateške dokumente u Grčkoj, odražavajući predanost zemlje promicanju aktivnog državljanstva i demokratske participacije među odraslim učenicima. Međutim, ovi aspekti nisu smatrani prioritetima unutar područja obrazovanja odraslih u Grčkoj. Nacionalna strategija cjeloživotnog učenja Grčke doista naglašava važnost obrazovanja o državljanstvu i građanskog sudjelovanja kao integralnih dijelova obrazovanja odraslih te prepoznaje ulogu obrazovanja odraslih u promicanju aktivnog državljanstva i socijalne kohezije. Međutim, u praksi, nisu poduzeti značajni koraci i mjere za utjelovljenje građanskog aspekta u odraslom učenju. Centri za učenje zajednice predstavljaju iznimku od pravila, budući da nude tečajeve i radionice usredotočene posebno na obrazovanje o državljanstvu, pomažući odraslima da postanu informirani i angažirani građani.

Ni u Njemačkoj politička dimenzija nije prioritet u obrazovanju odraslih. Politički dokumenti Njemačke mogu istaknuti važnost poticanja vještina kritičkog razmišljanja među odraslim učenicima i preporučiti integraciju komponenti građanskog obrazovanja u kurikulum programa obrazovanja odraslih, ali opet trenutačno ne postoji snažan formalni kontekst u kojem bi se politička dimenzija mogla poticati.

5. Rezultati konzultacija s dionicima

Povratne informacije dobivene iz konzultacija s dionicima pružaju informativne i praktične podatke o obrazovanju odraslih općenito, posebno o političkoj dimenziji istoga u četiri partnerske zemlje. Ističu prednosti i slabosti te otvaraju put za daljnje razmatranje i poboljšanje.

U Hrvatskoj, iako postoji relativno snažan okvir obrazovanja odraslih koji obuhvaća, barem donekle, političku dimenziju, dionici ističu nedostatak financiranja i podrške programima obrazovanja odraslih koji prioritetno uključuju političku dimenziju. Jedan od razloga za to može biti kronična nevoljkost vlada i privatnih institucija da formalno uključe političku dimenziju u obrazovanje odraslih jer takve programe smatraju previše kontroverznima ili rizičnima.

Ohrabrujuće je što se čini da su edukatori u Hrvatskoj opremljeni osnovnim kompetencijama i imaju čvrsto razumijevanje političkih koncepata i pitanja relevantnih za obrazovanje odraslih. To uključuje poznavanje političkih teorija, struktura upravljanja, građanskog sudjelovanja i javnih politika. Edukatori su također vješti u oblikovanju i provedbi nastavnih strategija koje učinkovito uključuju odrasle polaznike u političke teme: poticanje rasprava, analiza stvarnih primjera i poticanje kritičkog razmišljanja. Edukatori su također spomenuli da su dobro svjesni etičkih aspekata koji se moraju uzeti u obzir prilikom integracije političke dimenzije u obrazovanje odraslih. To uključuje poticanje fer i nepristranih rasprava, poštovanje raznolikih mišljenja te poticanje informiranog i odgovornog državljanstva među odraslima. Tijekom konzultacija s dionicima, edukatori odraslih naznačili su svoje poznavanje različitih obrazovnih resursa, poput onih koje nudi Hrvatska agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje pod nazivom "Međunarodne organizacije u obrazovanju odraslih" te knjige "Ključne kompetencije u obrazovanju odraslih" koju je objavilo Hrvatsko andragoško društvo.

S druge strane, stvarnost obrazovanja odraslih i njegova politička dimenzija nije ohrabrujuća na Cipru. Iako je većina edukatora svjesna relevantnih obrazovnih programa, to se odnosi samo na općeniti oblik obrazovanja odraslih, a ne posebno na njegovu političku dimenziju. Međutim, čini se da nadoknađuju taj jaz kroz osobno iskustvo i samostalno učenje. Edukatori izražavaju svoje nezadovoljstvo nedostatkom odgovarajućeg broja resursa na tu temu. Nadalje, uključivanje političkog aspekta obrazovanja odraslih u obrazovne programe može predstavljati značajne izazove. Budući da nema konkretnog političkog dokumenta na nacionalnoj razini, edukatori odraslih često se okreću resursima Europske unije kao alternativni. Iako ovakav pristup nije inherentno negativan,

odsutnost nacionalne koordinacije rezultira fleksibilnijim, ali manje koncentriranim pristupom političkoj dimenziji obrazovanja odraslih.

U Njemačkoj, mnogi prepoznaju da integracija političke dimenzije u obrazovanje odraslih pruža prilike za osnaživanje pojedinaca da postanu informirani, angažirani građani koji aktivno sudjeluju u demokratskom procesu. To može dovesti do aktivnijeg civilnog društva. Dionici priznaju da dobro informirano i politički angažirano građanstvo može doprinijeti zdravlju i vitalnosti demokratskih sustava promicanjem transparentnosti, odgovornosti i dobre uprave. Dalje navode da uključivanje političke dimenzije u obrazovanje odraslih potiče vještine kritičkog razmišljanja, pomažući polaznicima da procjenjuju informacije, analiziraju pitanja i donose informirane odluke.

Zaključno, dionici u partnerskim zemljama prepoznali su značaj obrazovanja o građanskom obrazovanju u obrazovanju odraslih, ističući političku dimenziju kao ključnu prednost za edukatore odraslih. Unatoč toj potvrdi, mnogi dionici izrazili su donekle pesimističan pogled na izvedivost integracije političke dimenzije u rad edukatora odraslih bez odgovarajućih sistemskih poticaja. Naglasili su da trenutačni programi strukovnog osposobljavanja, uglavnom usmjereni na zapošljavanje, nemaju prostora za političku dimenziju osim ako to nije izričita tema inicijative za učenje odraslih. Ipak, sugerirali su da se pristupanjem političkoj dimenziji s širim razumijevanjem pružaju prilike za njezino uključivanje u obrazovanje i osposobljavanje odraslih, čak i bez idealnog političkog konteksta.

6. Rezultati istraživanja o kompetencijama koje su potrebne nastavnicima odraslih u političkom pogledu

Proveli smo anketu među edukatorima odraslih u našim partnerskim zemljama kako bismo procijenili njihove razine kompetencija i zahtjeva u vezi s političkom dimenzijom. Glavni cilj ove ankete bio je prikupiti informacije koje bi pomogle u kasnijim fazama našeg projekta, posebno u preciziranju ključnih područja za razvoj obrazovnih materijala za edukatore odraslih. Anketa je provedena između siječnja i travnja 2023. godine i prikupila je 35 odgovora: 15 iz Cipra, 8 iz Hrvatske, 6 iz Grčke i 6 iz Njemačke.

Važno je napomenuti da prikupljeni podaci ne odražavaju širu populaciju ili pojedine zemlje unutar skupine od četiri. S obzirom na istraživački dizajn i veličinu uzorka, anketa nije namijenjena generiranju univerzalno primjenjivih saznanja o pozadinama ili vještinama odgojitelja odraslih u partnerskim zemljama. Glavni cilj ankete jest pružiti uvid u potrebe edukatora odraslih u području

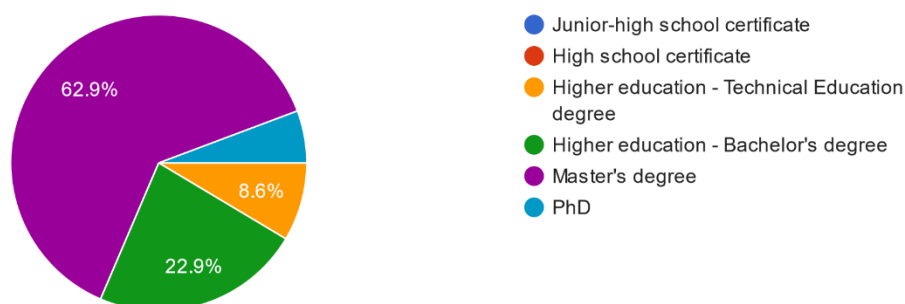
građanskog obrazovanja i prikupiti relevantne informacije za buduće poduhvate projekta. Stoga bi se rezultati i zaključci trebali promatrati u svjetlu tih ciljeva.

Popratne informacije

Od ispitanika, gotovo 62% su žene, dok je otprilike 37,1% muškaraca. Dok se obrazovne kvalifikacije sudionika kreću od diploma tehničkog obrazovanja do doktorata, očito je da je opći stupanj obrazovanja prilično visok: od ispitanika, 85,8% ima barem diplomu, a gotovo 63% njih također je steklo magistarsku diplomu. Predmeti njihovih studija variraju od ekonomije do rodno-razvojnih studija i od filozofije i obrazovanja do računalnih znanosti. Što se tiče njihovog sudjelovanja u obrazovanju odraslih, podaci pokazuju da je više od 70% ispitanika radilo kao edukator u obrazovanju odraslih više od 4 godine, a 31,4% ih se bavi obrazovanjem odraslih više od desetljeća. Većina sudionika (68,6%) su edukatori odraslih na nepuno radno vrijeme, a njihova primarna zanimanja obuhvaćaju različite uloge, poput učitelja osnovne škole i voditelja EU projekata. Većina sudionika izjavila je da rade kao odgojitelji odraslih na međunarodnoj razini (Grafikon 4).

Highest level of education

35 responses

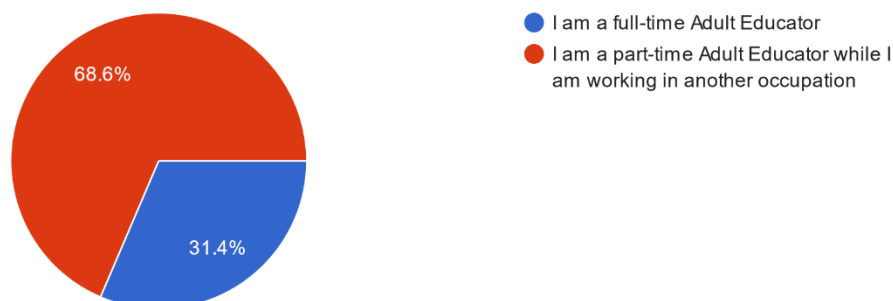

Grafikon 1:

Stupanj obrazovanja sudionika ankete

Your involvement with Adult Education

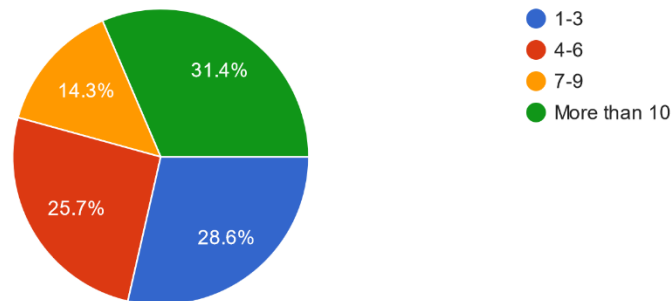
35 responses

Grafikon 2: Stupanj uključenosti sudionika istraživanja u obrazovanje odraslih

How many years have you been working as an Adult Educator?

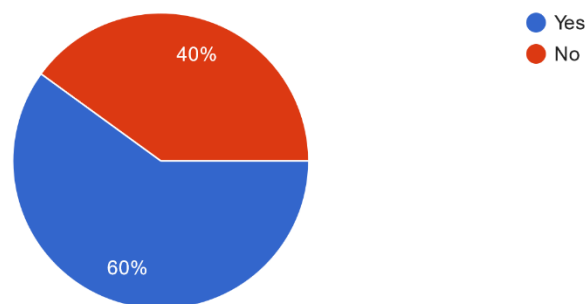
35 responses

Grafikon 3: Ukupan broj godina radnog iskustva na poslovima edukatora odraslih

Do you work as an Adult Educator at the International level?

35 responses

Grafikon 4: Postotak edukatora odraslih koji rade na međunarodnoj razini

Kada su upitani jesu li prošli određeni obrazovni program ili obuku kako bi postali edukatori odraslih, gotovo polovica sudionika (48,6%) odgovorila je potvrdno. Nasuprot tome, 51,4% sudionika ušlo je u područje obrazovanja odraslih ili kroz praktično iskustvo ili kao dio njihovih formalnih stručnih studija i obuke. Osim toga, kad su pitali o svom sudjelovanju u nekoj političkoj organizaciji i stupnju njihova uključenja, većina (74,3%) odgovorila je negativno. Među preostalim ispitanicima, 40% je izjavilo da obnaša službeni položaj unutar organizacije, 20% je prijavilo aktivno sudjelovanje u aktivnostima organizacije, a 40% se identificiralo kao obični članovi.

Građanski angažman i uključenost

Procjena političkog uključivanja u početku je uključivala pitanja o povezanosti ispitanika s političkim ili građanskim organizacijama, istražujući članstvo i prirodu njihova angažmana. Samo 25,7% ispitanika izvijestilo je da su članovi takvih organizacija. Među njima, 40% imalo je službenu

ulogu/poziciju unutar organizacije, 40% bili su obični članovi bez aktivnog sudjelovanja, a 20% aktivno je sudjelovalo u organizacijskim aktivnostima.

Kompetencije političke dimenzije

Osnovni fokus istraživanja usredotočio se na kompetencije unutar političke dimenzije, posebno usklađujući se s područjem kompetencija "građanski angažman i uključenost" kako je navedeno u ETS Modelu kompetencija za trenere (SALTO, 2014). Unutar ove domene postoje četiri ključne kompetencije: povezivanje politika i obrazovnih programa, integracija/uvođenje vrijednosti i uvjerenja, podrška učenicima u razvijanju kritičkog razmišljanja te primjena demokracije i načela ljudskih prava. Koristeći prilagođeni Obrazac samoprocjene iz ETS Modela kompetencija namijenjenog odgojiteljima odraslih, sudionici su potaknuti da procijene važnost tih četiriju kompetencija u vezi sa svojim profesionalnim ulogama. Također su zamoljeni da samostalno procijene svoje razine stručnosti u vezi s 39 pokazatelja povezanih s tim kompetencijama.

Relevantnost kompetencija za edukatore odraslih polaznika

Podaci ukazuju na jasan trend u smislu značaja ili povezanosti kompetencija s profesionalnim ulogama edukatora odraslih.

Kompetencija koja se smatra najvažnijom za rad ispitanika je pružanje pomoći polaznicima u razvijanju kritičkog razmišljanja, pri čemu nevedeno 68,6% ispitanika smatra potpuno relevantnom, 28,6% srednje relevantno, a samo 2,9% ne relevantno.

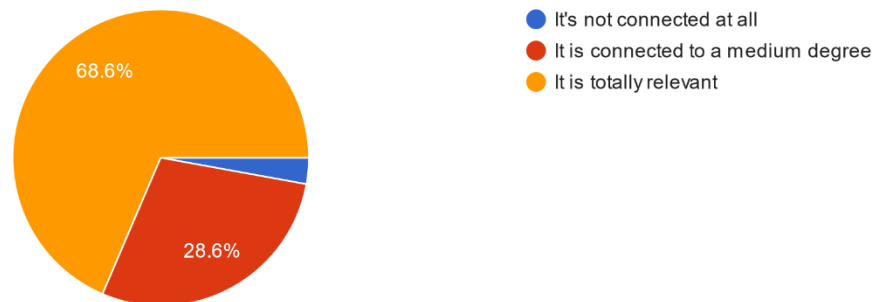
Za kompetenciju primjene demokratskih i načela ljudskih prava 57,1% sudionika istraživanja navode da je potpuno relevantna, dok je samo 5,7% ispitanika odgovorilo da ta vještina uopće nije relevantna. 37,1% ispitanika odgovorilo je da je primjena demokratskih i načela ljudskih prava povezana s njihovim radom u srednjoj mjeri.

Većina ispitanika smatra da je aspekt integracije vrijednosti i uvjerenja potpuno relevantan za njihov rad kao edukatora odraslih. S druge strane, 8,6% izjavilo je da je taj aspekt u potpunosti irelevantan, dok 42,6% vjeruje da je povezan u srednjoj mjeri.

Povezivanje politika i obrazovnih programa ističe se kao najmanje relevantna kompetencija, pri čemu 8,6% tvrdi da nema nikakve veze s njihovim radom, dok 65,7% izjave da je potpuno relevantna za njihov rad kao edukatora odraslih.

How connected is your work as an Adult Educator the aspect of Supporting Learners in developing Critical Thinking?

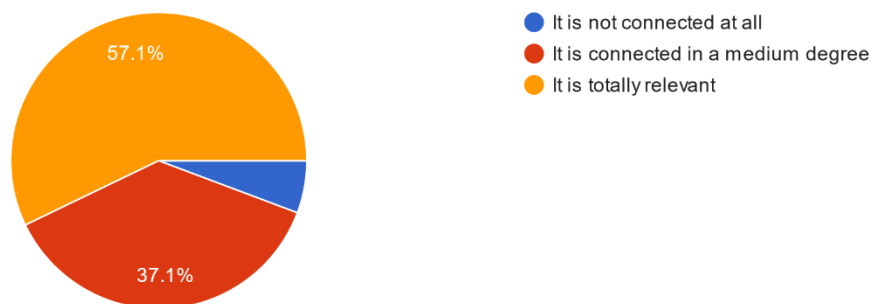
35 responses

Grafikon 5: Stupanj relevantnosti rada edukatora odraslih u vezi s podrškom polaznicima u razvijanju kritičkog razmišljanja

How connected is to your work as an Adult Educator the aspect of Applying Democracy and Human Rights Principles?

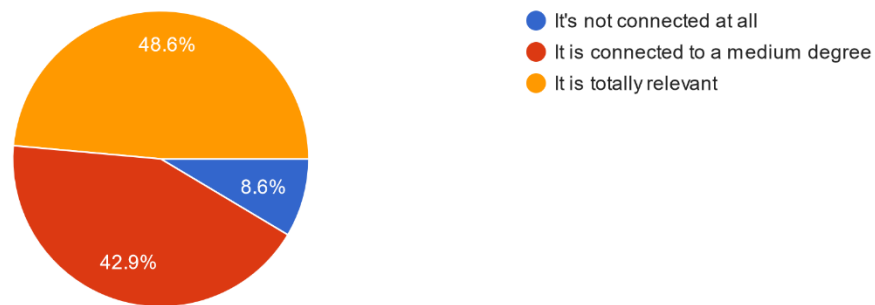
35 responses

Grafikon 6: Stupanj relevantnosti rada edukatora odraslih u vezi s primjenom demokratskih i načela ljudskih prava

How connected is to your work as an Adult Educator the aspect of Integrating Values and Beliefs?

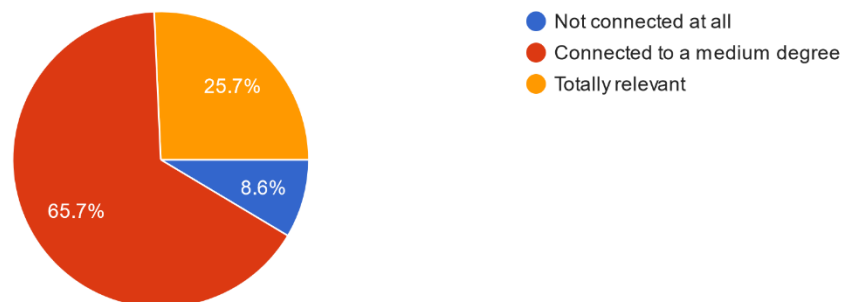
35 responses

Grafikon 7: Stupanj relevantnosti rada edukatora odraslih u vezi s integracijom vrijednosti i uvjerenja.

How connected is your work as an Adult Educator to the aspect of Connecting Adult Education Policies and Educational Programmes?

35 responses

Grafikon 8: Stupanj relevantnosti rada edukatora odraslih u vezi s povezivanjem politika obrazovanja odraslih i obrazovnih programa

Razina kompetencija za političku dimenziju: samostalna procjena

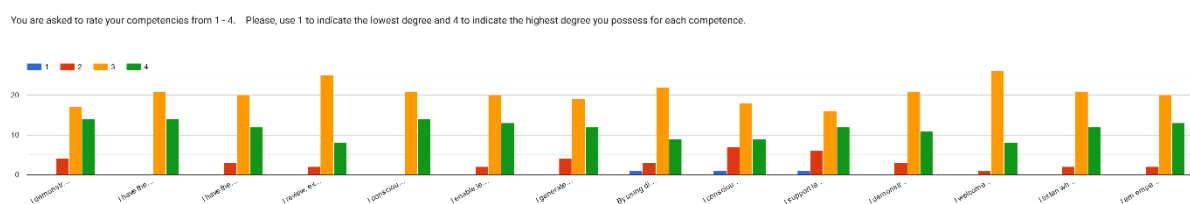
Ispitanici ankete koji su edukatori bili su zaduženi za procjenu svojih kompetencija koristeći skalu od četiri stavke usklađenu s pokazateljima ETS modela kompetencija. Viša numerička vrijednost na skali odgovara većoj razini kompetencije. Općenito se može tvrditi da su samoprocjene uglavnom bile povoljne. Kod gotovo svih pokazatelja, minimalno 55% - često čak i više - sudionika je pokazalo prihvatljivu razinu kompetencije, postižući trojku na skali. S druge strane, postotak ispitanika koji izražavaju nedostatak određene kompetencije ili potrebu za poboljšanjem (ocjene 1 i 2 na skali) konzistentno je bio ispod 25% za većinu pokazatelja, pri čemu je najviši postotak bio 2,8% za ocjenu 1 kod svih pokazatelja.

U nastavku, ističemo pokazatelje na kojima su sudionici primijetili najviše i najniže razine kompetencije unutar svake od četiri komponente područja kompetencija "građanski angažman i uključenost". Ovi rezultati bit će od značajne pomoći u kasnijim fazama projekta, ukazujući na određena područja gdje edukatori odraslih mogu imati koristi od daljnjeg poboljšanja.

U kompetenciji podrške polaznicima u razvijanju kritičkog razmišljanja - posebno relevantnoj za rad ispitanika - više od polovine ispitanih edukatora odraslih vjerovalo je da posjeduju vještine za olakšavanje rasprava u kojima polaznici koriste svoje vrijednosti i uvjerenja. To uključuje stvaranje okoline za razmišljanje i razmjenu, poticanje samoproučavanja, povezivanje pojmova s radom i svakodnevnim životom polaznika te iskazivanje empatije prilikom pružanja prostora za istraživanje misli povezanih s vrijednostima i uvjerenjima. U tim slučajevima, postotak ispitanika koji izražavaju nisku samoprocjenu razinu vještine bio je ispod 10%, uzorak primijećen i kod četiri dodatna pokazatelja, iako s malo nižim udjelom ispitanika koji označavaju najviše ocjene.

Pokazatelji koji su pokazali najveću potrebu za poboljšanjem bili su sposobnost edukatora da pokažu razumijevanje sociopolitičkog konteksta polaznika, (neadekvatna) razina podrške polaznicima u postajanju aktivnim promicateljima promjena i razumijevanje posljedica njihovih izbora, te (nedostatak) sposobnosti edukatora da integriraju različite narative.

Grafikon 9: Kako edukatori odraslih procjenjuju svoje kompetencije na skali od 1-4

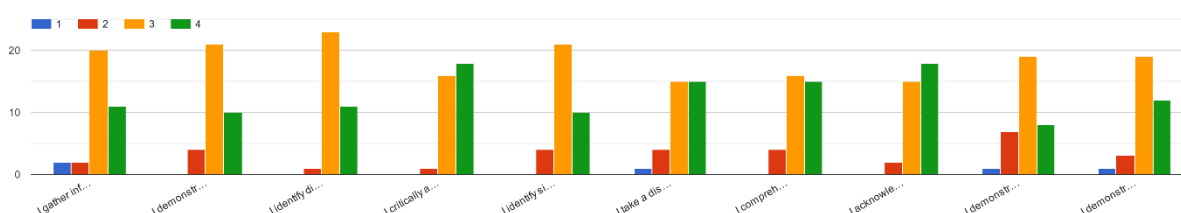

Kada je riječ o primjeni demokratskih i načela ljudskih prava, edukatori čini se imaju slične - relativno visoke - razine kompetencija, za razliku od drugih područja. Većina edukatora čini se da posjeduje veliko razumijevanje načela ljudskih prava i demokracije u neformalnom/nastavničkom kontekstu (91,3%). Na pitanje o aktivnom traženju prilika za obraćanje načelima demokracije i ljudskih prava, odgovori su varirali. Oko 14,2% ispitanika izrazilo je da postoji prostor za daljnje poboljšanje i razvoj, dok je otprilike gotovo polovica ispitanika (51,4%) navela da posjeduju tu vještinu u dovoljnoj mjeri.

Pokazatelji za sljedeća dva pitanja usko su odražavali one prethodnog. Većina sudionika ankete (54,2%) izrazila je dovoljan fokus na osiguravanje da se ukupni proces unutar nastave usklađuje s načelima ljudskih prava i demokracije.

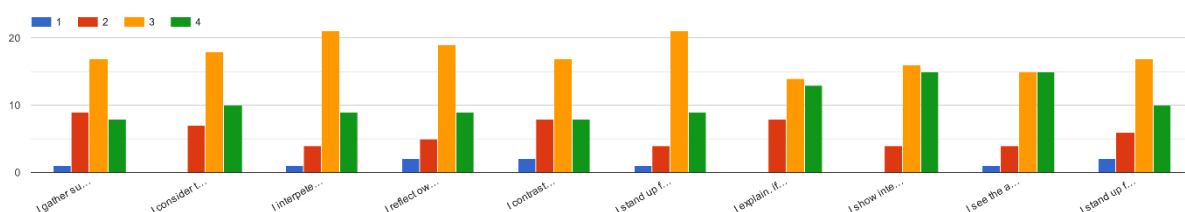
S druge strane, samo 11,4% sudionika je naznačilo nedostatak kompetencija u ovom području. Nadalje, čini se da edukatori dobro razvijaju vještinu isticanja trenutaka i situacija kako bi eksplicitno ilustrirali ta načela i njihovu važnost (94,2%). Na pitanje o tome jesu li u mogućnosti olakšati sudionicima doživljavanje demokratske zajednice u kontekstu tečaja, 48,5% odgovorilo je da to čine u dovoljnoj mjeri, dok 8,5% nema kompetencije u vezi s tim.

You are asked to rate your competencies from 1 - 4. Please, use 1 to indicate the lowest degree and 4 to indicate the highest degree you possess for each competence.

Grafikon 10: Kako edukatori odraslih procjenjuju svoje kompetencije na skali od 1-4

You are asked to rate your competencies from 1 - 4. Please, use 1 to indicate the lowest degree and 4 to indicate the highest degree you possess for each competence.

Grafikon 11: Kako edukatori odraslih procjenjuju svoje kompetencije na skali od 1-4

Što se tiče kompetencije Integracije vrijednosti i uvjerenja, prijavljena razina kompetencija pokazuje varijacije u usporedbi s drugim područjima. Rezultati ankete otkrivaju jaz među edukatorima u vezi s ispunjavanjem "sakupljanja dovoljno informacija o političkom kontekstu i njegovim različitim dimenzijama koje obrađuje tečaj". U tom smislu, 25,7% ispitanika priznalo je potrebu za poboljšanjem, dok je 8,5% njih izrazilo potpuni nedostatak kompetencija u tom području. Što se tiče razmatranja "utjecaja različitih okolnosti za i unutar skupine polaznika", više od polovice ispitanika izrazilo je da posjeduju tu kompetenciju. Međutim, značajan postotak, 20%, spomenuo je potrebu za daljnjim poboljšanjem. Većina ispitanika (85,7%) izjavila je da tumači vlastite vrijednosti i uvjerenja u vezi s sadržajem tečaja. Odgovori na pitanje prenose li edukatori vlastite vrijednosti i uvjerenja bez nametljivosti tijekom nastave i prema skupini polaznika, ponovno variraju. Značajnih 20% je

naznačilo potrebu za poboljšanjem u ovom području ili priznalo potpuni nedostatak ove kompetencije. U međuvremenu, 54,2% je izrazilo povjerenje u posjedovanje ove kompetencije dovoljno, a 25% potvrdilo da je definitivno ispunjavaju. Također, kada su edukatori upitani o svojoj sposobnosti usporedbe vlastitih mišljenja s mišljenjima polaznika i drugih članova tima u kontekstu nastave, značajnih 28,5% je navelo da posjeduju kompetenciju, ali im je potrebno poboljšanje ili potpuno nedostaje. S druge strane, 71,2% sudionika ankete potvrdilo je da imaju tu kompetenciju u umjerenom ili visokom opsegu. Većina ispitanika naznačila je da dovoljno zastupaju svoje vrijednosti i uvjerenja s poštovanjem i odgovornošću (85,7%). Odgovori sudionika na sljedeće pitanje pokazali su ravnomjernu distribuciju. Pitanje se odnosilo na njihovu sposobnost artikulacije vlastitog stajališta kad je to potrebno ili relevantno, bez zanemarivanja stajališta skupine polaznika. Konkretno, 37,1% sudionika izjavilo je da nedvojbeno posjeduju tu kompetenciju, 40% je izrazilo umjereni stupanj ispunjenja, dok je 22% priznalo posjedovanje kompetencije, ali prepoznaje potrebu za poboljšanjem. Konačno, edukatori čini se da pokazuju snažan interes i osjetljivost prema vrijednostima i uvjerenjima pojedinih članova tima i skupine polaznika. Prepoznaju poboljšanu vrijednost ove otvorenosti za svoj osobni i profesionalni razvoj te aktivno zagovaraju i usklađuju svoj rad sa svojim vlastitim vrijednostima.

Što se tiče posljednjeg aspekta ankete, koji se odnosi na "Povezivanje politika i obrazovnih programa", ispitanici su najviše ocijenili svoje kompetencije u pogledu sposobnosti prepoznavanja raznolikih i neovisnih izvora informacija, usporedbe istih u kontekstu tečaja, kritičkog vrednovanja izvora informacija, sposobnosti pokazivanja razumijevanja različitih politika relevantnih za nastavu te prikupljanja informacija o politikama i programima relevantnim za tečaj. U oba slučaja, barem 90% ispitanika je navelo da su ili zadovoljavajući ili definitivno stručni u tim područjima.

Međutim, pokazatelji koji su najniže ocijenjeni unutar ove kompetencije uključivali su pokazivanje građanskog/političkog aspekta rada, održavanje distance kad je to potrebno, razumijevanje drugih političkih perspektiva te pokazivanje sposobnosti razmišljanja o političkom kontekstu s europske do lokalne razine i obrnuto. U svakom od ovih slučajeva, više od 20% ispitanika priznalo je da im nedostaju takve vještine ili da su im potrebna poboljšanja.

U sažetku, pokazatelji s najnižim ocjenama općenito obuhvaćaju vještine i kompetencije koje se odnose na izravne aspekte građanskog obrazovanja (kao što su građanska dimenzija rada ili načela demokracije i ljudskih prava). Također uključuju razmišljanje i integraciju različitih konteksta i narativa - obuhvaćajući individualne perspektive, šire europske razmatranja i političke dimenzije. Stoga anketa identificira ove vještine kao ključna područja koja zahtijevaju razvoj kod edukatora odraslih u partnerskim zemljama u okviru političke dimenzije.

7. Zaključak

Odrasli obrazovni konteksti u četiri partnerske zemlje pokazuju značajne varijacije u njihovom nacionalnom kontekstu. Ipak, zajednička nit među njima je prepoznatljiv naglasak na zapošljivosti kao glavnom cilju obrazovanja odraslih. Posebno je zapaženo da politička dimenzija ne zauzima istaknuto mjesto među prioritetima obrazovanja odraslih u ovim zemljama, bez eksplicitnog spomena u političkim ili strateškim dokumentima. Nedostatak sistemskih poticaja za uključivanje političke dimenzije u područje obrazovanja odraslih predstavlja izazove. Ipak, građansko obrazovanje zadržava svoju važnost unutar obrazovanja odraslih, bilo da se manifestira kao horizontalno načelo ili se izričito adresira. Tri različite forme obrazovanja odraslih identificirane su kao potencijalne vrijednosti za integraciju političke dimenzije: obuka za razvoj osnovnih kompetencija, programi obuke usmjereni na nezaposlene i osobe s niskom stručnom spremom te ponude neformalnog sektora u obrazovanju odraslih.

Analiza podataka ankete za edukatore odraslih odražava opći pozitivan sentiment u vezi s njihovim trenutnim kompetencijama u području političke dimenzije. Kompetencija koja je najbliže povezana s radom ispitanika jest sposobnost pomaganja polaznicima u razvijanju vještina kritičkog razmišljanja. Suprotno tome, povezivanje politika i obrazovnih programa istaknuto je kao njihova najmanje relevantna kompetencija.

Prema samoocjeni kompetencija ispitanika, glavna potreba za razvojem odnosi se na dva ključna područja: aktivno traženje prilika i izričito adresiranje aspekata političke dimenzije unutar okvira obuke te razumijevanje, razmišljanje o tome i integriranje različitih razina i vrsta konteksta i narativa.

S obzirom na istraživačke rezultate, obrazovni materijali namijenjeni za kontinuirani razvoj edukatora odraslih unutar projekta ATTACH trebali bi:

- Povećati značaj političke dimenzije u i za obrazovanje odraslih.
- Očuvati široko razumijevanje političke dimenzije kako bi materijali bili relevantni u svim partnerskim zemljama.
- Prilagoditi se potencijalnim prilikama za integraciju političke dimenzije u obrazovanje odraslih u svakoj partnerskoj zemlji, obuhvaćajući programe obuke za razvoj osnovnih vještina ili kompetencija, programe za nezaposlene i osobe s niskom stručnom spremom te tečajeve unutar neformalnog sektora obrazovanja odraslih.

- Usmjeriti se na ugrožene polaznike kao krajnje korisnike, usklađujući se s ciljevima projekta i uzimajući u obzir nacionalne kontekste četiriju partnerskih zemalja.
- Usmjeriti se na kompetencije vezane uz podršku polaznicima u razvoju kritičkog razmišljanja i primjenu načela demokracije i ljudskih prava, prepoznajući ih kao područja blisko povezana s radom edukatora odraslih u partnerskim zemljama.
- Naglasiti vještine relevantne za kontekstualizaciju i razumijevanje različitih narativa.
- Priložiti alate za izričito adresiranje različitih aspekata političke dimenzije unutar tijeka nastave te za prepoznavanje prilika i prostora za to.
- Biti što je moguće praktičniji, uzimajući u obzir karakteristike vrsta obuke gdje je integracija političke dimenzije izvediva i uzimajući u obzir potrebe glavnih ciljnih skupina.

8. DODATAK: Primjeri dobre prakse

Cipar

Ustanove za obrazovanje odraslih

Više informacija	Adult Education Centers in Nicosia EPALE (europa.eu)
Kratak opis primjera dobre prakse	Ustanove za obrazovanje odraslih, osnovane 1952., služe kao program na Cipru posvećen pružanju mogućnosti cjeloživotnog učenja i općeg obrazovanja. Njihov primarni cilj je poticanje osobnog razvoja odraslih uz promicanje društvenog, financijskog i kulturnog razvoja pojedinaca i društva u cjelini. Ova misija usklađena je sa širim ciljevima Ministarstva obrazovanja i kulture, čiji je cilj osigurati da su prilike za “cjeloživotno učenje” dostupne svim građanima Republike Cipar. Ustanove za obrazovanje odraslih također nastoje riješiti obrazovne razlike, omogućujući građanima učinkovito sudjelovanje u ujedinjenoj Europi. Nude niz interdisciplinarnih tečajeva, s fokusom na poučavanje stranih jezika, umjetnost i zanate, kulturne programe, zdravlje i druge teme od općeg interesa. Nadalje, pružaju poduku o profesionalnim i strukovnim vještinama. Centri za obrazovanje odraslih svake godine organiziraju besplatne aktivnosti učenja usmjerene na različite skupine, uključujući pojedince s poteškoćama u pismenosti, one s posebnim potrebama, Ciprane u enklavama, zatvorenike, mentalno bolesne i starije osobe. Također nude besplatne tečajeve grčkog jezika za djecu repatriranih Ciprana, političkih izbjeglica i ciparskih Turaka, dok ciparskim Grcima nude besplatne tečajeve turskog jezika.
Popis partnera uključenih u ovaj primjer dobre prakse	Ministarstvo prosvjete i kulture Ustanove za obrazovanje odraslih
Obrazloženje primjera dobre prakse	Ustanove za obrazovanje odraslih nude raznoliku ponudu programa osposobljavanja i mogu se pohvaliti brojnim stručnjacima. Štoviše, nude tečajeve po vrlo pristupačnim cijenama. Iako centri trenutačno ne nude posebne tečajeve koji se bave političkom dimenzijom obrazovanja odraslih za edukatore, uspostavljanje partnerstva za besplatno održavanje takvih tečajeva kroz projekt moglo bi se pokazati korisnim. Centri za obrazovanje odraslih prepoznati su od strane građana Republike Cipar kao najvažniji program općeg obrazovanja odraslih.

DIGCIT – Strategic partnership to develop open educational resources for teaching digital citizenship. (DIGCIT – Strateško partnerstvo za razvoj otvorenih obrazovnih resursa za poučavanje o digitalnom građanstvu.)

Opis	Generalni cilj projekta je unaprijediti digitalno građanstvo putem radnika koji rade s mladima koji su također odrasli polaznici. Ciljevi uključuju poboljšanje pedagoških vještina 80 osoba koje rade s mladima u korištenju inovativnih MOOC metodologija, poticanje građanskih kompetencija i sigurnosti na internetu za 400 mladih ljudi (uključujući 20 s manje mogućnosti) i povećanje svijesti među 800 mladih ljudi i 160 osoba koje rade s mladima u partnerskim zemljama. Projekt uključuje suradničko partnerstvo 4 nevladine organizacije iz Rumunjske, Grčke, Cipra i Njemačke zajedno s 21 pridruženim partnerom za učinkovito širenje i održivost.
Kratak opis primjera dobre prakse	Digitalno građanstvo nastoji pružiti pojedincima vrijednosti, stavove, vještine i znanje potrebno za učinkovito korištenje današnjih i budućih digitalnih alata, omogućujući im da aktivno pridonose oblikovanju budućnosti. Te su vještine presudne za društvenu uključenost jer određuju kako informacijske i komunikacijske tehnologije utječu na nečiju sposobnost da u potpunosti sudjeluje u društvu.
Popis uključenih partnera	Asociatia TEAM 4 Excellence ATHENS LIFELONG LEARNING INSTITUTE ASTIKI MI KERGOSKOPIKI ETAIRIA CYPRUS ORGANIZATION FOR SUSTAINABLE EDUCATION AND ACTIVE LEARNING (S.E.A.L CYPRUS) Arbeitskreis Ostviertel e.V.
Više informacija	https://sealcyprus.org/partnerships/digcit/

Hrvatska

**Handbook for Educators - Assisting the Implementation of Civic Education
(Priručnik za poučavatelje - Pomoć pri realizaciji Građanskog odgoja i obrazovanja)**

Naziv primjera dobre prakse	Priručnik za odgajatelje – Pomoć pri provedbi Građanskog odgoja i obrazovanja
Više informacija	https://www.cms.hr/system/article_document/doc/37/GOO_prir_FINAL.pdf

<i>Kratak opis primjera dobre prakse</i>	Priručnik razmatra važnost svakog funkcionalnog i strukturnog aspekta unutar zamršenog područja Građanskog odgoja i obrazovanja. Zalaže se za metodologije suradničkog učenja i participativnog rada, sastavni dio cilja njegovanja aktivnih građana. Cilj je olakšati međusektorsku suradnju između škola, dionika zajednice i organizacija civilnog društva. Njihovi zajednički naponi doprinose demokratizaciji zajednica i društva potičući angažman građana i smanjujući društvenu nejednakost.
<i>Popis uključenih partnera</i>	Priručnik je izrađen u sklopu projekta „Nova era ljudskih prava i demokracije u školama“ koji financiraju Europska unija i Ured za ljudska prava Republike Hrvatske, uz dodatnu podršku Ureda za udruge.
<i>Obrazloženje primjera dobre prakse</i>	Priručnik sažima i prenosi uvide stručnjaka i aktivista koji su kroz dugogodišnje teoretsko razumijevanje i praktične napore odigrali ključnu ulogu u unapređenju demokratizacije u određenim područjima poticanjem aktivnog građanskog angažmana. Usklađen s temeljnim načelima kurikuluma, Priručnik je vođen svojim generalnim ciljem: kultiviranje i obrazovanje aktivnih građana – pojedinaca koji služe kao katalizatori društvenih promjena. Ti građani posjeduju raznovrsno razumijevanje društveno-političkih procesa, kritički razmišljaju i zagovaraju nenasilne akcije usmjerene na smanjenje društvene nejednakosti i promicanje socijalne uključenosti.

Guide: How all Teachers can support citizenship and human rights education: A Framework for the development of competencies
(Vodič: Kako svi učitelji mogu podržati obrazovanje o građanstvu i ljudskim pravima: okvir za razvoj kompetencija)

<i>Naziv primjera dobre prakse</i>	Kako svi učitelji mogu podržati obrazovanje o građanstvu i ljudskim pravima: Okvir za razvoj kompetencija
<i>Više informacija</i>	https://rm.coe.int/kako-svi-nastavnici-mogu-poduprijeti-odgoj-i-obrazovanje-za-demokratsk/16807434b9

Opis	Publikacija ocrtava temeljne vještine bitne za poučavatelje koji su uključeni u implementaciju obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava u različitim obrazovnim okruženjima, uključujući učionice, cijele škole i širu zajednicu. Namijenjen je učiteljima na svim obrazovnim razinama. Unutar vodiča netko može pronaći 15 kompetencija organiziranih u četiri različite kategorije razvoja. Ove kompetencije, zajedno s popratnim temama, bave se izazovima s kojima se suočavaju poučavatelji koji provode program EDC/HRE: • Poznavanje i razumijevanje EDC/HRE. • Aktivnosti poučavanja i učenja koje potiču obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava unutar učionice i školskog konteksta, pokrivajući aspekte kao što su planiranje, upravljanje učionicom, poučavanje i ocjenjivanje. • Aktivnosti poučavanja i učenja koje promiču obrazovanje za demokratsko građanstvo/ljudsko obrazovanje kroz partnerstva i angažman zajednice (ODG/ELJP na djelu). • Provedba i procjena participativnog pristupa programu ODG/HRE.
Obrazloženje primjera dobre prakse	Ovaj priručnik objedinjuje sveobuhvatnu zbirku materijala stvorenih tijekom posljednjeg desetljeća kao dio programa Vijeća Europe EDC/HRE. Istodobno, prati tri druge značajne publikacije o obrazovanju za demokratsko građanstvo i obrazovanje za ljudska prava koje je objavilo Vijeće Europe.

Grčka

National Center for Public Administration and Local Government (EKDDA) – Civic Education for Adult Educators

(Nacionalni centar za državnu upravu i lokalnu samoupravu (EKDDA) – Građansko obrazovanje za nastavnike odraslih)

Naziv primjera dobre prakse	Nacionalni centar za državnu upravu i lokalnu samoupravu (EKDDA) - Građansko obrazovanje za nastavnike odraslih
Više informacija	https://www.ekdd.gr/en/the-school/esdda-profile/
Opis	EKDDA nudi specijalizirani program obuke za edukatore odraslih u Grčkoj koji se fokusira na građansko obrazovanje i aktivno građanstvo. Ovaj program pruža nastavnicima znanje i alate za uključivanje političkih i građanskih sadržaja u

	svoju nastavu. Teme koje se obrađuju uključuju demokraciju, ljudska prava, participativno građanstvo i aktualna politička pitanja. Program kombinira radionice, seminare i internetske resurse za podršku edukatorima odraslih u njihovom profesionalnom razvoju.
<i>Popis uključenih partnera</i>	• Training Institute (INEP) • Trainers' Registry
<i>Obrazloženje primjera dobre prakse</i>	EEKDDA-ino Građansko obrazovanje za nastavnike odraslih najbolja je praksa jer se bavi ključnom potrebom u obrazovanju odraslih – integracijom građanskog obrazovanja i političke dimenzije. Nudeći strukturiranu edukaciju, praktične resurse i predanost cjeloživotnom učenju, program osnažuje edukatore da preuzmu aktivnu ulogu u poticanju aktivnog građanstva i demokratskih vrijednosti među odraslim polaznicima.

<i>Naziv primjera dobre prakse</i>	Grčka udruga odraslih (GAEA)
<i>Više informacija</i>	https://adulteduc.gr/enintro-d76/
<i>Opis</i>	Grčka udruga odraslih (GAEA) istaknuta je organizacija posvećena unapređenju obrazovanja odraslih u Grčkoj. GAEA igra značajnu ulogu u promicanju cjeloživotnog učenja, opismenjavanja odraslih i kontinuiranog obrazovanja za odrasle svih podrijetla i dobi. Udruga surađuje s obrazovnim institucijama, državnim tijelima, nevladinim organizacijama i međunarodnim partnerima na razvoju i provedbi programa i inicijativa za obrazovanje odraslih. GAEA se zalaže za poboljšanje vještina, znanja i mogućnosti odraslih polaznika, pridonoseći osobnom razvoju, društvenoj uključenosti i gospodarskom rastu u Grčkoj.
<i>Popis uključenih partnera</i>	• GAEA • Poučavatelji u obrazovanju odraslih
<i>Obrazloženje primjera dobre prakse</i>	GAEA utjelovljuje načela i strategije koje promiču cjeloživotno učenje, inkluzivnost, zagovaranje, suradnju i kontinuirano poboljšanje.

Njemačka

Volkshochschulen (VHS) – Adult Learning Centers / Volkshochschulen (VHS) – Centri za obrazovanje odraslih

Naziv primjera dobre prakse	Volkshochschulen (VHS) – Centri za obrazovanje odraslih
Više informacija	https://www.volkshochschule.de/verbandswelt/dvv-english/adult-education-centres-germany.php
Opis	VHS često poznat kao Centri za obrazovanje odraslih, glavni su pružatelji neformalnog obrazovanja odraslih. Ove institucije, koje su raširene po cijeloj zemlji i teže izgradnji na liberalnim temeljima sustava obrazovanja odraslih, imaju različite lokalne ili regionalne odgovornosti i ovlasti. Dostupni tečajevi obuhvaćaju niz, ali često naglašavaju jezike, kulturu i opće obrazovanje. Iako su ove izvannastavne teme povijesno dominirale, raste entuzijizam za pružanje strukovnog obrazovanja. VHS je organiziran na razini saveznih država u Land-level udruženja, kojima koordinira Deutscher Volkshochschul-Verband e.V. (DVV) kao federalna organizacija.
Popis uključenih partnera	• VHS • Poučavatelji u obrazovanju odraslih
Obrazloženje dobre prakse	Ono što ovo čini dobrom praksom je decentraliziran i fleksibilan pristup. VHS centri rašireni su po cijeloj zemlji, omogućujući lokalnu ili regionalnu prilagodbu kako bi se zadovoljile specifične potrebe i interesi odraslih učenika u različitim područjima. Bilo da ih podržavaju regionalne vlasti, Länder, ili neovisno, VHS centri nude širok raspon tečajeva, od jezika do kulture i strukovnog obrazovanja, potiču inkluzivnost i služe se različitim populacijama učenika. Koordinator VHS centara na razini savezne države kroz DVV osigurava kohezivan i organiziran pristup obrazovanju odraslih, pridonoseći ukupnom uspjehu sustava.

Njemački institut za obrazovanje odraslih – DIE

Naziv primjera dobre prakse	Njemački institut za obrazovanje odraslih
Više informacija	https://basicskills.eu/current-members/german-institute-for-adult-education-die/
Opis	The German Institute for Adult Education (DIE) serves as a focal point for lifelong learning in the academic and professional realms. They focus on research and serve as a “go-between” for theory and practice in adult education, encouraging the creation of tactics based on that research. Along with conducting research, they also pursue to create a network and support global endeavors for both experts and researchers in the area.
Popis partnera koji sudjeluju u primjeru dobre prakse	• DIE • Poučavatelji u obrazovanju odraslih
Obrazloženje primjera dobre prakse	DIE je primjer dobre prakse u području obrazovanja odraslih zbog holističkog pristupa cjeloživotnom učenju. Služeći kao most između akademskog istraživanja i praktične primjene, DIE promiče strategije utemeljene na dokazima u obrazovanju odraslih. Njegova predanost poticanju mreže i podržavanju globalnih inicijativa olakšava suradnju i razmjenu znanja među stručnjacima i istraživačima. Ovaj sveobuhvatni pristup ne samo da unapređuje razumijevanje obrazovanja odraslih, već također doprinosi razvoju učinkovitih, istraživački utemeljenih metoda i politika poučavanja, u konačnici povećavajući kvalitetu i učinak truda u obrazovanju odraslih u Njemačkoj i na međunarodnoj razini.

Izvori

- (EC), E. C. (2001). *Making a European area of lifelong learning a reality*. From <https://www.voced.edu.au/content/ngv%3A33722#:~:text=of%20the...,On%20November%2021%202001%2C%20the%20European%20Commission%20adopted%20a%20Communication,fostering%20lifelong%20learning%20for%20all'>.
- (2019). *ADULT EDUCATION AND CITIZENSHIP*. European Association for the Education of Adults (EAEA).
- Banks, J. (2017). Citizenship education and diversity: Implications for teacher education. *Theory and Research in Education*, 15(3), 266-288.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Polity Press. From <https://giuseppicapograssi.files.wordpress.com/2014/01/bauman-liquid-modernity.pdf>
- Buiskool, B., Broek, S., Lakerveld van, J., & Zarifs, G. (2010). *Key competences for adult learning professionals: Contribution to the development of a reference framework of key competences for adult learning professionals*. Zoetermeer: Research voor Beleid.
- C. Vrasidas & DIMA 2.0 Partners. (2020). *Transnational Report for Developing Strategies for Adult citizenship*. From www.project-dima.eu
- citizenship*. (2023). From Britannica: <https://www.britannica.com/topic/citizenship>
- citizenship competence*. (2023). From CEDEFOP: Terminology of the European education and training policy: <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-glossary/glossary/competencia-de-cidadania>
- Cogan, J., & Derricott, R. (2017). Citizenship education around the world: Local contexts and global possibilities. *Routledge*.
- Commission, E. (2018). *Key Competences for lifelong learning*. From Publica: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/297a33c8-a1f3-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en>
- Dewey, J. (1916). *Democracy and Education*. The Macmillan Company.
- Global Citizenship Education: An Emerging Perspective*. (2016). From UNESCO.
- Global citizenship education: Preparing learners for the challenges of the 21st century*. (n.d.). From UNESCO: <https://en.unesco.org/themes/gced>
- Hess, D., & McAvoy, P. (n.d.). *The Political Classroom: Evidence and Ethics in Democratic Education*. *Routledge*.
- Knowles, M. (1980). *The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy*. Cambridge Adult Education.
- Marshall, T. (1950). *Citizenship and Social Class*. Cambridge University Press. From http://www.jura.uni-bielefeld.de/lehrstuehle/davy/wustldata/1950_Marshall_Citizenship_and_Social_Class_OCR.pdf

- Merriam, S., Caffarella, R., & Baumgartner, L. (2007). *Learning in Adulthood: A Comprehensive Guide*. John Wiley & Sons.
- Parliament, E. (2022, 4 6). *European Parliament resolution of 6 April 2022 on the implementation of citizenship education actions (2021/2008(INI))*. From European Parliament: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0114_EN.html
- PROMOTING TEACHER EFFECTIVENESS: Adult Education Teacher Competencies* . (2019). From LINCS: <https://lincs.ed.gov/state-resources/federal-initiatives/teacher-effectiveness/competencies>
- Sassen, S. (2006). *Territory, Authority, Rights: From Medieval to Global Assemblages*. Princeton University Press.
- The College, Career, and Civic Life (C3) Framework for Social Studies State Standards*. (n.d.). From National Council for the Social Studies (NCSS): <https://www.socialstudies.org/standards/c3>
- Toiviainen, H., Kersh, N., & Hyytiä, J. (2019). Understanding vulnerability and encouraging young adults to become active citizens through education: the role of adult education professionals. *SAGE journals*, 25(1), 45-64. doi:10.1177/1477971419826116
- Turner, S. B. (1990). Outline of a Theory of Citizenship. *SAGE Journals*, 24(2). doi:10.1177/0038038590024002002

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.